

Rei vindicatio u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko pravo

Rožić, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:206961>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
P R A V N I F A K U L T E T

Student:

EMA ROŽIĆ

Kolegij:

RIMSKO PRIVATNO PRAVO

Naslov diplomskog rada:

REI VINDICATIO U RIMSKOM PRAVU S OSVRTOM NA SUVREMENO
HRVATSKO PRAVO

Mentor:

Prof. dr. sc. Tomislav Karlović

Zagreb, lipanj 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Ema Rožić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ema Rožić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ZAŠTITA PRAVA VLASNIŠTVA U LEGISAKCIJSKOM POSTUPKU	3
2.1. Općenito o nastanku rimskog privatnog vlasništva	3
2.2. <i>Legis actio sacramento in rem</i> kao prvi oblik sudske zaštite prava vlasništva	4
3. <i>REI VINDICATIO</i> U KLASIČNOM RIMSKOM PRAVU	8
3.1. Općenite napomene u vezi <i>rei vindicatio</i> u formularnom postupku	8
3.2. Aktivna i pasivna legitimacija	9
3.3. Predmet dokazivanja	11
3.3.1. <i>Dokazivanje vlasništva i dokazivanje posjeda</i>	11
3.3.2. <i>Dokazivanje identiteta stvari</i>	13
3.4. Formula reivindikacije	15
3.4.1. <i>Sadržaj tužbenog zahtjeva</i>	15
3.4.2. <i>Restitucija koristi i naknada štete</i>	17
3.4.3. <i>Protuzahjevni tuženika za naknadu troškova</i>	20
3.5. Presuda	21
4. PRAVA VLASNIČKA TUŽBA U SUVREMENOM HRVATSKOM PRAVU	22
4.1. Pojam te aktivna i pasivna legitimacija	22
4.2. Predmet dokazivanja	25
4.2.1. <i>Dokazivanje prava vlasništva tužitelja i tuženikova posjeda</i>	25
4.2.2. <i>Dokazivanje identiteta stvari</i>	27
4.3. Tužbeni zahtjev	28
4.4. Prigovori tuženika	29
4.5. Protuzahjevni tuženika	30
4.6. Presuda	31
5. ZAKLJUČAK	32
POPIS LITERATURE	34

1. UVOD

Pravo vlasništva osnovno je stvarno pravo te centralni institut svakog pravnog sustava.¹ Kao jedno od temeljnih gospodarskih prava i sloboda, pravo vlasništva jamči se Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i zakonom.² Nepovredivost vlasništva jedna je od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske te je samim time zabranjeno svako zadiranje u pravo vlasništva njegovim oduzimanjem ili ograničavanjem ovlasti koje čine subjektivno pravo vlasništva.³ Nadalje, za današnje je vrijeme od posebne važnosti i jamstvo vlasništva iz članka 1. Prvog protokola uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava koje glasi: „Svaka fizička osoba ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svog vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnog prava.“⁴ Povijesno gledano, institut prava vlasništva⁵, koji je predmet uređenja u svim tim izvorima, razradili su u biti rimski pravници te njihova rješenja mnogih pitanja i problema koji se javljaju u vezi prava vlasništva, razrađena i sistematizirana nadalje tijekom srednjeg i novog vijeka u okviru rimske pravne tradicije, i danas su temelj teorije građanskog prava u ovom području velikog dijela civiliziranih naroda.⁶

Rimski pravници nisu nam ostavili točno propisanu definiciju vlasništva, no na temelju njihovih tekstova ono se uglavnom određuje kao isključiva i potpuna pravna vlast nad stvari.⁷ Tako shvaćen pojam vlasništva određuje da vlasnik sa svojom stvari raspolaže prema vlastitoj volji te da svakog trećeg ima pravo isključiti od raspolaganja istom. Posljedično, ako bi vlasnik izgubio faktičnu vlast nad stvari, odnosno ako bi izgubio posjed svoje stvari, pravni mu je poredak pružao procesna sredstva za zaštitu njegovih prava.⁸ Najvažnija tužba za zaštitu prava vlasnika bila je *rei vindicatio*, definirana kao „tužba kviritskog vlasnika neposjednika protiv

¹ Horvat, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2017., str. 183.

² Jug, J., *Tužbe za zaštitu prava vlasništva*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 19, 2012., str. 1.

³ Čl. 3. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

⁴ Bogdanović, T., *Zaštita prava vlasništva iz članka 1. Protokola 1. europske konvencije u praksi upravnog suda Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 32, br. 1, 2011., str. 583.

⁵ Iako se sa sigurnošću može zaključiti da je institucija vlasništva postojala u starom rimskom pravu, sam se naziv vlasništvo iskristalizirao znatno kasnije. Proučavanjem izraza koji bi mogli označavati vlasništvo u antičkom pravu rezultiralo je da se u obzir moraju uzeti dva pojma: *meum esse* i *mancipium*, no ni jedan od pojmova nije savršeno identičan sa današnjim pojmom vlasništva. Potkraj republikanskog doba pojavljuje se naziv *dominium*, koji još uvijek nije specifičan za vlasništvo zbog svog šireg opsega jer je obuhvaćao i druge vlasti. Tek od kraja klasičnog razdoblja, javlja se tehnički termin *proprietas*. Vidi više u: Diósdí, G., *Ownership in Ancient and Preclassical Roman Law*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970., str. 60; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 186.

⁶ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 1.

⁷ *Ibid.*, str. 183.

⁸ Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 226.

neovlaštenog posjednika nevlasnika“.⁹ Formula civilne tužbe *rei vindicatio* predstavljala je obrazac po kojem su pretori u svrhu zaštite pravnih odnosa nepoznatih civilnom pravu oblikovali formule većine ostalih klasičnih vindikacija.¹⁰ Također, bez obzira na promjene u pojedinim aspektima vindikacijske zaštite koje su se dogodile do vremena nastanka velikih građanskih kodifikacija, upravo rimska *rei vindicatio* i rješenja klasičnih rimskih pravnikâ glede njezine primjene predstavljaju osnovu pravne zaštite vlasništva danas i u europskom i u hrvatskom pravu.¹¹ Hrvatski pravni poredak vlasniku omogućuje štititi svoje pravo vlasništva putem nadležne javne vlasti, i to u pravilu sudske, stavljajući na raspolaganje pravu vlasničku tužbu – reivindikaciju, zakonski uređenu u glavi VII. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima. Prema njoj, a sasvim u skladu s onime kako je i kada tužbu davalo rimsko pravo, to je „tužba vlasnika protiv osobe koja posjeduje njegovu stvar, kojom on, pozivajući se na svoje pravo vlasništva koje je u stanju dokazati, traži od nje da mu ona preda svoj posjed stvari.“¹² Imajući u vidu da je glavni cilj, kako rimske tužbe *rei vindicatio*, tako i prave vlasničke tužbe suvremenog hrvatskog prava, zaštita vlasništva u njegovom temeljnom sadržaju, u nastavku će se rada, a koji je podijeljen na dvije cjeline, detaljnije izložiti upravo ta tužba. Konkretnije, u prvom dijelu istražiti će se *rei vindicatio* u razdoblju klasičnog rimskog prava sa detaljnijom analizom aktivno i pasivno legitimiranih osoba na podizanje *rei vindicatio*, predmeta dokazivanja, formule *rei vindicatio* te sadržaja presude. U drugom će se dijelu analizirati koncepcija reivindikacije, to jest prave vlasničke tužbe u hrvatskom pravnom sustavu, pri čemu će se ukazati i na povezanost i utjecaj rimske *rei vindicatio* na razvoj i nastanak prave vlasničke tužbe u hrvatskom pravu zajedno sa njihovim sličnostima kao i razlikama.

⁹ Petrak, M., *Izvorna struktura i funkcija vindikacije u rimskom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003., str. 130.

¹⁰ *Ibid.*, str. 222.

¹¹ Petrak, M., *Koncepcija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5-6, 2013., str. 1038.

¹² Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *Stvarno pravo*, Svezak 1, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 592.

2. ZAŠTITA PRAVA VLASNIŠTVA U LEGISAKCIJSKOM POSTUPKU

2.1. Općenito o nastanku rimskog privatnog vlasništva

U Zakoniku dvanaest ploča, kao najstarijem poznatom rimskom pravnom izvoru, pronalaze se najraniji tragovi privatnog vlasništva nad pokretninama odnosno privatnog vlasništva uopće.¹³ U spomenutom se Zakoniku javljaju dva pojma kojima se označavala imovina – *familia* i *pecunia*. Problem se javlja prilikom njihova tumačenja jer iako su i u samom Zakoniku dvanaest ploča oni na pojedinim mjestima zamjenjivi, ne može ih sa sigurnošću smatrati sinonimima. Mišljenja se po tom pitanju znatno razlikuju pa tako jedan dio pravnih stručnjaka smatra da je izvorno značenje *familia* bilo „članovi kućanstva“, prije svega robovi, a *pecunia* se odnosilo na „stoku“, dok im drugi pripisuju drukčije značenje, poistovjećujući *familia* s ukupnošću stvari *res mancipi* koje čine obiteljsko vlasništvo, a *pecunia* s *res nec mancipi* koje bi bile u individualnom vlasništvu oca obitelji.¹⁴ Oko ovih su se shvaćanja vodile žustre rasprave te suglasnost nije postignuta, no prema Diosdijevom komentaru može se pretpostaviti da su ovi pojmovi svjedočili o razlikovanju sredstava proizvodnje koja su postala prvim objektima privatnog vlasništva.¹⁵ Stoka i radna snaga su u to vrijeme predstavljale najvažnija dobra, iz razloga što je obrada tla tada još uvijek na niskoj razini dok je uzgoj životinja predstavljao najvažniji приход. Ovi najstariji nazivi ne upućuju na zemlju, što se objašnjava upravo time da su pokretnine bile prvi objekti privatnog vlasništva, a u prilog tezi da je u Rimu kao i kod drugih naroda, zajedničko zemljišno vlasništvo prethodilo sustavu privatnog vlasništva na zemlji.¹⁶ Izvorni se značaj pojmova *familia* i *pecunia* mijenjao pod utjecajem različitih ekonomskih i društvenih promjena.¹⁷ Tako dolazi do prijelaza sa uzgoja životinja na obradu zemlje te je privatno vlasništvo posljedično uključivalo i zemlju. Kasnije je gentilne zajednice zamijenila država, koja je nastavila dodjeljivati državnu zemlju (*ager publicus*) u privatno vlasništvo tijekom cijelog razdoblja republike, dok pojedincima pripada njihov dio koji se prenosi na nasljednike. Na takav razvoj privatnog individualnog vlasništva upućuje i legenda o dodjeljivanju dvaju jugera zemlje u *heredium* od strane Romula, kao i *mancipatio* i *legis actio sacramento in rem*, koji bi prema izvanjskoj formi primarno bili namijenjeni za prenošenje i utuživanje pokretnina.¹⁸

¹³ Diosdi, G., *op. cit.* u bilj. 5, str. 19.

¹⁴ *Ibid.*, str. 20 i sl.

¹⁵ *Ibid.*, str. 30.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Usp. Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022., str. 140.

¹⁸ Vidi: Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 185.

2.2. *Legis actio sacramento in rem* kao prvi oblik sudske zaštite prava vlasništva

U razdoblju legisakcijskog procesa¹⁹, koji se primjenjivao kao glavni oblik sudske ostvarenja prava do sredine 2. st. pr. Kr., pravni je poredak predstavljao „sustav akcija“ čije je glavno pravilo bilo: *ubi actio ibi ius*.²⁰ Tako bi slijedom navedenog osoba koja je smatrala da je neko od njezinih prava povrijeđeno, bila pravno zaštićena isključivo ako je takva situacija bila predviđena pravnim poretkom. U četvrtoj knjizi Institucija, koje su ujedno i glavno vrelo za njegovo poznavanje, Gaj piše kako je postojalo pet vrsta legisakcijskog postupka: Gai. Inst. 4.12: „*Lege autem agebatur modis quinque: sacramento, per iudicis postulationem, per conditionem, per manus iniunctionem, per pignoris capionem.*“²¹ Za postupak utvrđivanja prava služile su prve tri legisakcije dok su se preostale dvije rabile kod prisilnog ostvarivanja prava.²² Legisakcijom *sacramento in rem* kao najstarijom vrstom legisakcija, ostvarivala se *rei vindicatio*. Ova se tužba kao opća tužba (*generalis erat*) primjenjivala u svim slučajevima gdje zakonom nije bila propisana koja druga legisakcija.²³ Postupak se odvijao u dva dijela te se shodno tome prvi dio (*in iure*) odvijao pred pravosudnim magistratom (pretor nakon 367. pr. Kr.), a drugi dio (*apud iudicem*) pred izabranim sucem.²⁴ Ovakva je podjela postupka na preliminarno saslušanje i suđenje ostala glavna značajka rimskih građanskih parnica sve do kasnog Carstva.²⁵

Proces je započinjao pozivom tužitelja tuženiku da pristupi sudu (*in ius vocatio*), čiji nam oblik, ukoliko ga je taj poziv imao, nije poznat. S obzirom da je za provođenje postupka, prisutnost obje strane bila ključna, ako tuženik nije pristupio pozivu, tužitelj ga je bio ovlašten uhvatiti i prisilno izvesti pred sud, posebice ako je tuženik dolazak izbjegao prijevarom ili bijegom.²⁶ U slučaju bolesti ili starosne nemoćnosti tuženika, postojala je praksa da se organizira prijevoz te su postojala određena pravila odnosno ograničenja kada se sam *in ius vocatio* može izvršiti. Tako se na primjer osoba koja se bavila žetvom ili proizvodnjom vina, nije mogla prisiliti doći

¹⁹ „Legisakcije – „*legis*“ „*actiones*“, „zakonite“ akcije – temelje se na nekom zakonu, odnosno prilagođene su riječima samog zakona te su nepromjenjive kao i same riječi zakona.“ Usp. Eisner, B.; Horvat, M., *Rimsko pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948., str. 554.

²⁰ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 127.

²¹ Gai. Inst. 4.12: „Po zakonitim tužbama (legisakcijama) spor je vođen na pet načina: *sacramento, per iudicis, postulationem, per conditionem, per manus iniunctionem, per pignoris capionem*“. Prijevod prema: Romac, A., *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973., str. 539.

²² Boras, M.; Margetić L., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1998., str. 41.

²³ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 430.

²⁴ Boras, M.; Margetić L., *op. cit.* u bilj. 22, str. 43.

²⁵ Plessis du P., *Borkowski's Textbook on Roman Law*, Oxford University Press, Oxford, 2010., str. 70.

²⁶ Buckland, W. W.; Stein, P., *Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*, University Press, Cambridge, 1921., str. 605.

na sud u određeno vrijeme.²⁷ Tuženik je svoj dolazak mogao opravdati samo ako bi dao jamca (*vindex*) kao osiguranje za svoj budući odaziv.²⁸ U konačnici kada bi obje strane došle pred pravosudnog magistrata, započele bi proces točno propisanim riječima, popraćenim gestama, a posljedično bi onaj koji i najmanje pogriješi u formi, izgubio spor.²⁹ Pretpostavlja se da je razlog tome čvrsto uvjerenje Rimljana u numioznu snagu izgovorene riječi.³⁰

Zbog obveze donošenja spornog predmeta pred magistra, u slučaju kada bi to bilo nemoguće ili predstavljalo znatnije poteškoće, dozvoljavalo se donijeti jedan njegov dio koji bi samo simbolički predstavljao sporan predmet u cijelosti, o čemu piše detaljnije Gaj:³¹

Gai. Inst. 4.17 „*Si qua res talis erat, ut sine incommodo non posset in ius adferri uel adduci, uerbigratia si columna aut nauis aut grex alicuius pecoris esset, pars aliqua inde sumebatur eaque in ius adferebatur; deinde in eam partem quasi in totam rem praesentem fiebat uindicatio; itaque ex grege uel una ouis siue capra in ius adducebatur, uel etiam pilus inde sumebatur et in ius adferebatur; ex naue uero et columna aliqua pars defringebatur; similiter si de fundo uel de aedibus siue de hereditate controuersia erat, pars aliqua inde sumebatur et in ius adferebatur, et in eam partem proinde atque in totam rem praesentem fiebat uindicatio, uelut ex fundo gleba sumebatur et ex aedibus tegula, et si de hereditate controuersia erat, aequae res uel rei pars aliqua inde sumebatur.*“³²

Iz navedenog teksta proizlazi kako je postupak legisakcije *sacramento in rem* prilagođen za sporove nad pokretninama iz razloga što se samo na pokretnini koja se donosi na sud može pred magistratom vršiti propisane kretnje.³³ Kasnije se postupak legisakcije *sacramento in rem* primjenjivao i na zemljišta, uopće na nekretninama te se zadovoljavao simbolom nekretnine koji se donosio na sud. Tužitelj bi vindicirao sporni predmet tako što bi ga zahvatio desnom

²⁷ Plessis du, P., *op. cit.* u bilj. 25, str. 66.

²⁸ Buckland, W. W., *Main Institutions of Roman Private Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 1931., str. 346.

²⁹ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 565.

³⁰ Notari, T., *Comments on the Origin of the Legis Actio Sacramento in Rem*, Acta Juridica Hungarica, vol. 47, no. 2, 2006., str. 154.

³¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 12.

³² Gai. Inst. 4.17: „Ako je stvar (predmet spora) bila takva da se bez teškoća nije mogla donijeti ili dovesti na sud, na primjer, kada se radilo o stupu, brodu ili stadu nečije stoke, uziman je samo jedan dio i donošen na sud, pa je na ovom dijelu, kao da je bila donijeta čitava stvar, obavljena vindikacija. Tako bi iz stada na sud bila dovedena jedna ovca ili jedna koza ili bi se samo s nje skinulo runo pa donijelo na sud, a od broda ili sa stupa otkinuo bi se neki komadić.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 541.

³³ Boras, M.; Margetić L., *op. cit.* u bilj. 22, str. 44.

rukom i izgovorio riječi vindikacije, kako ih prenosi Gaj u Inst. 4. 16: „*Hunc ego hominem ex iure quiritium meum esse aio secundum suam causam; sicut dixi, ecce tibi, vindictam imposui.*“³⁴ Ovim, točno propisanim riječima vindikacije tužitelj bi iznio tvrdnju da je stvar po kviritskom pravu njegovo vlasništvo te je dotakao štapom kojeg je držao u lijevoj ruci.³⁵ Iste bi geste i iste riječi kao svoju kontravindikaciju izgovorio tuženi. Do ove točke procesa *legis actio sacramento in rem* predstavlja savršenu simetriju.³⁶ Dakle, obje strane polažu pravo na posjed iste stvari kao vlasnici te sudac mora riješiti spor, odnosno sudac ne može utvrditi da nitko od njih nije vlasnik, nego stvar dodjeljuje onom tko ima više prava od protivnika.³⁷ Isto se temeljilo na pravnom razlogu (*causa*) na kojem svatko temelji svoje pravo na stvari, odnosno o činu stjecanja vlasništva ili dosjelogosti. Na taj način tužba ne samo da štiti, kao i klasična *rei vindicatio*, one koji su apsolutno ovlaštene protiv svih, nego i one koji su relativno ovlaštene, a koji su u klasično doba na raspolaganju imali tužbu *actio Publiciana*. Tuženi se nije mogao braniti tvrdnjom da je tužitelj vlasnik stvari, ali da on drži stvar iz nekog drugog razloga (*exceptio*).³⁸

Nakon kontradiktorno postavljenih tvrdnji magistrat bi naredio objema stranama da stanu po strani i oslobode sporan predmet („*Mittite ambo hominem*“)³⁹, čime se zapravo ukazuje na intervenciju države u sporu između stranaka.⁴⁰ Magistrat tada prestaje biti pasivan u parnici te preuzima stvar u ime države. Stranke bi se nastavno međusobno pozvale na *sacramentum*, okladnu svotu koju bi stranka koja izgubi parnicu morala platiti državi te je istu osiguravala jamcima (*praedes sacramenti*).⁴¹ Ova obveza da se pronade i ponudi jamac, kao osoba koja preuzima veliku odgovornost, predstavljala je očitu poteškoću za siromašnog čovjeka tog vremena.⁴² U slučaju da jedna od strana nije ponudila jamca, sporan bi predmet dobila druga strana. Oba sakramentuma bila bi izgubljena ukoliko ga ni jedna od strana ne bi osigurala na spomenut način. *Sacramentum* je iznosio „50 ili 500 asa već prema tome da li je sporni predmet vrijedio manje ili više od 1000 asa; jedino u parnicama o slobodi iznosio je *sacramentum* uvijek

³⁴ Gai. Inst. 4.16 „Tvrđim da je ovaj rob po kviritskom pravu moj; kako rekoh, tako ti stavih na nj štap.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 540.

³⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 12.

³⁶ Disodi, G., *op. cit.* u bilj. 5, str. 99.

³⁷ Kaser, M., *Das römische Privatrecht, I. Abschnitt: Das altromische und klassische Recht*, C. H. Beck, München, 1971., str. 108.

³⁸ Boras, M.; Margetić, L., *op. cit.* u bilj. 19, str. 43.

³⁹ Gai. Inst. 4.16: „Pustite obojica roba“.

⁴⁰ Diosdi, G., *op. cit.* u bilj. 5, str. 99. Vidi i: Vervaeet, F. J., *Magistrates Who Made and Applied the Law*, u: Plessis du, P.; Ando C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, Oxford, 2016., str. 228.

⁴¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 14.

⁴² Buckland, W. W., *op. cit.* u bilj. 28, str. 347.

50 asa bez obzira na vrijednost navodnog roba“.⁴³ Magistrat bi jednoj od stranaka za vrijeme trajanja parnice dodijelio privremeni posjed stvari, a koji bi ona bila dužna osigurati jamcima (*praedes litis et vindiciarum*) da će u slučaju gubitka parnice izručiti predmet sa svim njegovim plodovima.⁴⁴

Naposljetku, kako bi bio dovršen akt litiskontestacije, prešlo bi se na izbor i imenovanje suca. Za razliku od starijeg doba kada se sudac birao odmah, po *lex Pinaria* stranke bi nakon 30 dana došle pred pretora radi izbora suca.⁴⁵ Ova je odgoda strankama pružila mogućnost dogovora, a što nije bilo moguće u starijem vremenu kada je *legis actio sacramento in rem* imao ritualni karakter, a *sacramentum* predstavljao zakletvu pred bogovima.⁴⁶

U drugom dijelu spora, *in iudicio*, prvo su bile dane uvodne izjave u ime svake od stranaka, nakon čega su u većini slučajeva nastupala razrađena obraćanja oratora, s obzirom da je govorništvo u to vrijeme predstavljalo posebnu i dostojanstvenu profesiju.⁴⁷ Pravni su savjetnici bili u pozadini te nisu formalno sudjelovali u samome postupku. Nakon što bi izabrani sudac proveo dokaze o spornom pitanju vlasništva, koji su se izvodili usmeno, izrekao bi presudu o tome koja će stranka izgubiti *sacramentum* u korist države. U većem dijelu rimske povijesti država je imala samo neizravnu ulogu u izvršenju presuda te je osiguran samo određen oblik regulirane samopomoći tako da je uspješna stranka u sporu imala pravo izvršiti pritisak na stranu koja je spor izgubila.⁴⁸ Ako je slučaj završio na način da je spor dobila strana kojoj je bio dodijeljen privremeni posjed, ona je naprosto samo zadržala predmet spora kojeg je već posjedovala. Ukoliko bi strana kojoj je privremeni posjed bio dodijeljen, izgubila spor, bila ga je dužna predati, a ako bi ona to odbila učiniti, pobjednička bi strana imala pravo primjene jamstva koje joj je bilo obećano. Nadalje, ako bi se pokazalo potrebnim, pokretao bi se postupak za procjenu naknade koja se plaća zbog propusta strane da postupi prema presudi. Ako bi iz bilo kojeg razloga, *legis actio sacramentum in rem* ostao nedovršen u jednome danu, također je dano osiguranje jamcima za ponovno ponavljanje te se ovakav mehanizam koristio i za osiguravanje nazočnosti stranaka na dan suđenja pred odabranim sucem.⁴⁹

⁴³ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 431.

⁴⁴ Romac, A., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet, Zagreb, 2002., str. 471.

⁴⁵ Gai. Inst. 4.15.

⁴⁶ Buckland, W. W., *op. cit.* u bilj. 28, str. 347.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 248.

⁴⁸ Plessis du, P., *op. cit.* u bilj. 25, str. 70.

⁴⁹ Buckland, W. W., *op. cit.* u bilj. 28, str. 372.

3. REI VINDICATIO U KLASIČNOM RIMSKOM PRAVU

3.1. Općenite napomene u vezi rei vindicatio u formularnom postupku

Polovinom 2. stoljeća pr. Kr. uz legisakcijski postupak dopušten je i drugi oblik postupka, nazvan formularnim.⁵⁰ Pojava novog postupka bila je vezana uz sve veće potrebe šireg i razgranatijeg prometa, a kojem nije mogao zadovoljiti pretjerano formalistički legisakcijski postupak. Posebice je to otežavala potreba ponavljanja napamet čitave legisakcije, pri čemu je i ona najmanja pogreška dovodila do gubitka spora.⁵¹ O tome piše Gaj u svojim Institucijama 4.30, navodeći da je po *Lex Aebutia* te Augustovim procesnim zakonima (*Lex Iulia iudiciorum*) formularni postupak postao redovnim postupkom, uz nekoliko izuzetaka.⁵²

U skladu s navedenim potrebama prometa i sve većim priljevom stranaca u Rim, uvođenje nove vrste postupka najvjerojatnije je vezano uz djelovanje peregrinskog pretora.⁵³ S obzirom da su legisakcije bile ograničene isključivo na rimske građane, peregrinski je pretor razvio ovaj poseban postupak za slučajeve koji su uključivali strance, od kojih su mnogi bili upravo trgovci, posebice jer su takvi sporovi zahtijevali brži i neformalniji postupak.⁵⁴ Stranke su u postupku *in iure* u nezavisnom govoru iznosile tužbeni zahtjev, a pretori koji su bili nadležni za taj dio postupka, na osnovu pretpostavke da su činjenični navodi stranaka točni, davali pravnu kvalifikaciju spora u obliku pisane kratke zabilješke koja se zvala formula.⁵⁵ Javnost formule pretor je osiguravao objavom u svome ediktu, a kada bi se pojavio novi slučaj koji nije bio pravno reguliran, pretor je mogao uvesti novu formulu, u prvom redu koristeći se analogijom. Na taj je način posredno proširivan djelokrug zakona.⁵⁶

Podjela tužbi u vremenu formularnog postupka bila je izvršena prema formalno pravnim i materijalnopravnim kriterijima, a zaštitu vlasništva i drugih stvarnih prava služile su *actiones*

⁵⁰ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 125.

⁵¹ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 565.

⁵² Gai. Inst. 4.30: „*Sed istae omnes legis actiones paulatim in odium uenerunt. Namque ex nimia subtilitate ueterum, qui tunc iura condiderunt, eo res perducta est, ut uel qui minimum errasset, litem perderet; itaque per legem Aebutiam et duas Iulias sublatae sunt istae legis actiones, effectumque est, ut per concepta uerba, id est per formulas, litigaremus. Tantum ex duabus causis permissum est [id legis actionem facere] lege agere, damni infecti et si centumuirale iudicium futurum est.*“ (Sve su te zakonske tužbe (legisakcije), malo-pomalo, postale omražene jer je zbog pretjerane sitničavosti starih (pravnik), koji su tada stvarali pravo, sve to skupa došlo dotle da bi gubio spor i onaj tko bi učinio i najmanju grešku. Stoga su Ebucijevim i dvama Julijevim zakonima sve te zakonske tužbe (legisakcije) ukinute i određeno da ćemo voditi sporove na osnovi napisanih riječi, to jest na osnovi formula. Dozvoljeno je jedino u dva slučaja da se vodi zakonski postupak (legisakcije), to jest kod opasnosti od štete i onda kada treba da odlučuje centumvirski sud.) Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 545 i sl. Vidi također: Metzger, E., *Republican Civil Procedure*, u: Plessis du, P.; Ando C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, Oxford, 2016., str. 246.

⁵³ Plessis du, P., *op. cit.* u bilj. 25, str. 72.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Puhan, I., *Rimsko pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1972, str. 415.

⁵⁶ Mousourakis, G., *Roman Law and the Origins of the Civil Law Tradition*, Springer, Cham, 2015., str. 156.

in rem, od kojih je najvažnija bila *rei vindicatio*.⁵⁷ Danas se ta tužba klasičnog rimskog prava, definira kao „tužba kviritskog vlasnika neposjednika protiv neovlaštenog posjednika nevlasnika“.⁵⁸ Iz navedenog proizlazi da se zaštićivalo isključivo kviritsko vlasništvo (*Dominium ex iure Quiritium*), a koje je najstarija vrsta rimskog vlasništva.⁵⁹ Pripadalo je rimskome građaninu, a po prevladavajućem mišljenju bilo je pristupačno i Latinu⁶⁰ kao i peregrinu⁶¹, koji je imao pravo zaključivanja pravnih poslova vezanih za trgovinu i razmjenu dobara (*ius commercii*).⁶² Ovakvo je vlasništvo bilo moguće imati nad italskim zemljištima i svim pokretninama te su načini stjecanja, odnosno prijenosa kviritskog vlasništva bili različiti za *res Mancipi* i *res nec Mancipi*. U prvom su se slučaju zahtijevali formalistički načini prijenosa ili originiranog stjecanja prava kao što su *Mancipatio*, *in iure cessio* i *usucapio*, dok je u drugom slučaju bio dovoljan neformalan način stjecanja (načini stjecanja po *ius gentium*).⁶³ Tužba je usmjerena prema dvostrukom cilju stoga što tužitelj traži utvrđenje svojeg prava vlasništva na spornoj stvari, ali i restituciju sporne stvari od tuženika.⁶⁴

3.2. Aktivna i pasivna legitimacija

Prije analize sadržaja tužbe, potrebno je prvo analizirati tko može podići tužbu i protiv koga. Procesno pravni izrazi „aktivna legitimacija“ (*legitimatio ad causam activa*) i „pasivna legitimacija“ (*legitimatio ad causam passiva*) nastali su u razdoblju općeg prava (*ius commune*).⁶⁵ Dakle, nisu postojali u razdoblju starog rimskog prava, ali se uobičajeno koriste kao izrazi kojima se označavaju procesno pravne pozicije „tužitelja“ i „tuženika“ u sporu. Aktivno legitimiran za reivindikaciju bio je isključivo kviritski vlasnik-neposjednik s obzirom na to da od tuženika zahtijeva restituciju stvari koja se nalazi u njegovu posjedu.⁶⁶ Iako se u Justinijanovim Institucijama 4.6.2. navodi sljedeće: „*sane uno casu qui possidet nihilo minus*

⁵⁷ Puhan, I., *op. cit.* u bilj. 55, str. 428.

⁵⁸ Petrak, M., *Rei vindicatio u klasičnom rimskom pravu*, u: Kačer, H., Momčinović, H., Žuvela, M., (ur.), *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928.-2008.)*, Novi Informator, Zagreb, 2009., str. 365.

⁵⁹ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 187.

⁶⁰ „Latini (...) pripadnici općina u Laciju koji su po svojem jeziku, običajima, pravnom poretku i sl. bili bliski ili slični Rimljanima.“ Vidi šire u: Romac, A., *Rječnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 2018., str. 175.

⁶¹ „Peregrini (*lat. Peregrinus* – stranac, došljak), izvorno izraz kojim se označavaju pripadnici drugih država. Njihov pravni položaj zavisio je od ugovora koji je njihova država ili grad zaključio s Rimom.“ *Ibid.*, str. 249.

⁶² Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 83.

⁶³ Horvat, M., *Rimsko pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1952., str. 166.

⁶⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 366.

⁶⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 130 i sl.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 131.

*actoris partes obtinet, sicut in latioribus digestorum libris oppotunius apparebit.*⁶⁷, tj. spominje se „*unus casus*“ u kojem bi i vlasnik-posjednik mogao podići reivindikaciju⁶⁸, ne može se sa sigurnošću utvrditi o kojem bi slučaju bila riječ, te se općenito uzima da je u položaju tuženika mogao biti samo kviritski vlasnik koji nema faktičnu vlast nad svojom stvari.

Postojalo je više različitih stavova o tome tko je osoba koja je pasivno legitimirana u reivindikacijskoj parnici klasičnog rimskog prava o čemu svjedoči i jedan Ulpijanov tekst:

D. 6.1.9 (*Ulpianus libro 16 ad edictum*) „*Quidam tamen, ut Pegasus, eam solam possessionem putaverunt hanc actionem complecti, quae locum habet in interdicto uti possidetis vel utrubi. Denique ati ab eo, apud quem deposita est vel commodata vel qui conduxerit aut qui legatorum servandorum causa vel dotis ventrisve nomine in possessione esset vel cui damni infecti nomine non cavebatur, qua hi omnes non possident, vindicari non posse. Puto autem ab omnibus, qui tenent et habent restituendi facultatem, peti posse.*“⁶⁹

Ovdje se javlja jedno starije shvaćanje pravnika Pegaza, a prema kojem bi to isključivo mogao biti onaj posjednik koji na raspolaganju ima pretorske interdikte kojima se štiti posjed nekretnina (*interdictum uti possidetis*) i pokretnih stvari (*interdictum utrubi*).⁷⁰ No, prevladavajuće je mišljenje bilo drugačije i smatralo se da pasivno legitimirani mogu biti svi oni koji spornu stvar drže u svome posjedu u času litiskontestacije⁷¹, te je ujedno i imaju mogućnosti vratiti, o čemu svjedoči i Ulpijanov komentar spomenutog Pegazovog stajališta.⁷² Neovisno o Ulpijanovom stavu, koji bi se odnosio na detentore od treće osobe, u slučaju da je posjednik ili detentor stvar dobio od samog vlasnika, na temelju nekog stvarnog prava (na primjer kod služnosti – *ususfructus*) ili obveznog ugovora (npr. kod najma, posudbe, depozita,

⁶⁷ Inst. 4.6.2 „Samo u jednom slučaju posjednik preuzima ulogu tužioca, što će biti u opširnijim knjigama Digesta jasnije izloženo.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 247.

⁶⁸ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 260.

⁶⁹ D. 6.1.9: „Ipak neki su pravници, na primjer Pegaz, smatrali da ova tužba obuhvaća samo onaj posjed na koji se mogu primijeniti i interdikti „*uti possidetis*“ ili „*utrubi*“. Dalje, (on) kaže da se *rei vindicatio* ne može pokrenuti protiv onih koji određenu stvar drže u ostavi, ili posudbi ili zakupu ili koji su uvedeni u posjed u svrhu čuvanja legata, miraza ili začetka, ili kada nije dano osiguranje zbog opasnosti od štete, jer svi ti nisu posjednici (u pravom smislu). Smatram, međutim, da se od svih koji drže stvar i mogu je vratiti može tužbom tražiti.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 247.

⁷⁰ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 180.

⁷¹ Litiskontestacija je „konačan akt postupka *in iure* kojim se utvrđuje predmet spora i izabire sudac čijoj će se odluci stranke podvrgnuti, a najvažniji pravni učinak tog akta predstavljala je procesna konsumpcija tj. nemogućnost da se o istom spornom predmetu ponovo pokrene sudski spor (*ne bis in idem*).“ Vidi više u: Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 367.

⁷² *Ibid.*

založnog ugovora), smatra se da se onda *rei vindicatio* nije mogla koristiti iz razloga što postoji stvarna volja vlasnika da se njegova stvar nalazi kod drugog.⁷³ Stoga se u takvim slučajevima mogla upotrijebiti samo odgovarajuća obvezna tužba. Na temelju dosad rečenog zaključak je da kao tuženik (pasivno legitimirana osoba) može nastupiti samo onaj tko u trenutku zasnivanja procesa posjeduje spornu stvar, ali se iz Celzova fragmenta uočava kako ovo glavno pravilo nije uvijek bilo bez iznimaka:

D. 45.3.45 (*Celsus libro quarto digestorum*) „*Qui se liti optulit, cum rem non possideret, condemnatur, nisi si evidentissimis probationibus possit ostendere actorem ab litis eum non possidere: quippe isto modo non est: deceptus et qui se hereditatis petitioni optulit ex doli clausula tenetur: aestimari scilicet oportebit, quanti eius interfuit non decipi.*“⁷⁴

Dakle, iz navedenog teksta proizlazi kako će osoba koja se upusti u spor iako spornu stvar nema u svome posjedu, ostati u poziciji tuženika, osim ako se ne dokaže da je tužitelj od samog početka parnice znao da isti nije posjednik sporne stvari.⁷⁵ Takav fiktivni posjednik u parnicu se u najvećem broju slučajeva upuštao kako bi pravome posjedniku stvari omogućio da za vrijeme vođenja reivindikacijske parnice stekne pravo vlasništva putem instituta dosjelogosti. Nadalje, pasivno bi legitimiran ostao i onaj tuženik koji je sa ciljem izbjegavanja vođenja postupka, na doložan način prestao biti posjednikom sporne stvari (*qui dolo desit possidere*).⁷⁶

3.3. Predmet dokazivanja

3.3.1. Dokazivanje vlasništva i dokazivanje posjeda

U klasičnom rimskom pravu teret dokazivanja snosio je tužitelj, a koji je s ciljem da se donese za njega povoljna presuda, dokazivao svoje pravo vlasništva, tuženikov posjed te stvari identitet same stvari.⁷⁷ S druge strane, tuženik nije bio obavezan upuštati se u parnicu već je bilo dovoljno da tužitelju poriče njegovo pravo o čemu piše i Furije Antinijan:

⁷³ Romac A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 200.

⁷⁴ D. 5.3.45: „Tko se upustio u parnicu, premda stvar ne posjeduje, treba da bude osuđen, ako ne može najočitijim dokazima dokazati da je od početka parnice tužilac znao da on nije posjednik, jer se u tom slučaju (tužilac) ne može smatrati prevarenim. I onaj tko se upusti u parnicu o nasljeđu, prikazujući se kao nasljednik, odgovara na osnovi klauzule o dolusu, pri čemu treba utvrditi koliko bi (tužilac) imao koristi da nije bio prevaren.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 247.

⁷⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 134.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Petrak, M., *Predmet dokazivanja (Thema probandi) u reivindikacijskim parnicama u klasičnom rimskom pravu i suvremenim europskim stvarnopravnim sustavima*, u: Gliha, I., *et al.* (ur.), *Liber amicorum Nikola Gavella* –

D. 6.1.80 (*Furius libro primo ad edictum*) „*In rem actionem pati non compellimur, quia licet alicui dicere se non possidere, ita ut, si possit adversarius convincere rem ab adversario possideri, transferat ad se possessionem per iudicem, licet suam esse adprobaverit.*“⁷⁸

Na temelju navedenog fragmenta vidimo kako je uistinu bila dozvoljena određena pasivnost tuženika glede upuštanja u parnicu iz razloga što se svakome dozvoljavalo iznositi tvrdnju da on nije posjednik. Ako je to bio slučaj, tužitelj bi jedino morao dokazati da se stvar koja je predmet spora uistinu i nalazi u tuženikovu posjedu te bi mu je tuženik bio dužan predati (*possessionem transferre*).⁷⁹ Za tu bi mu svrhu služio interdikt kojim bi se naložilo tužitelju da odmah prepusti posjed određene nekretnine, ili kao što je bio slučaj kod pokretnina koje se nisu donijele pred sud, *actio* kojom bi se prisililo tuženika da je donese.⁸⁰ Druga mogućnost koju je imao tuženik bila je upustiti se u parnicu, a samim time poricati prava vlasništva tužitelja.⁸¹

Ako je potonji slučaj bio posrijedi, tužitelj bi morao dokazati sve tri navedene pretpostavke, odnosno svoje pravo vlasništva, da je tuženik posjednik sporne stvari i identitet te stvari. Svoje je pravo vlasništva tužitelj bio dužan dokazati načinom kako ga je stekao, odnosno da ga je stekao nekim od originarnih⁸² ili derivativnih⁸³ načina stjecanja.⁸⁴ S time da je važno napomenuti kako ova podjela načina na koje se vlasništvo može steći nije postojala u razdoblju klasičnog rimskog prava, ali je opravdano koristiti je kao teorijski model i u tom periodu.⁸⁵ Za tužitelja nije bio težak zadatak dokazati svoje pravo vlasništva u slučaju da ga je stekao originarnim načinom pri čemu se zahtijevao dokaz samo onih pravnih činjenica na kojima se

Gradansko pravo u razvoju: zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emeritusa Nikole Gavelle, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 809.

⁷⁸ D. 6.1.80: „Nismo dužni upustiti se u parnicu pokrenutu stvarnopravnom tužbom, jer svakom se dopušta tvrditi da ne posjeduje, a ako jedna (parnična) strana može dokazati da njegov protivnik ipak posjeduje stvar, ona može prenijeti posjed na sebe uz pomoć suca, čak i ako nije dokazala svoje pravo vlasništva.“ Prijevod prema: *ibid.*, str. 813.

⁷⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 134.

⁸⁰ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 216.

⁸¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 814.

⁸² Originarnim načinima stjecanja kviritskog vlasništva pripadaju: dosjelost (*usucapio*), *longi temporis praescriptio*, prisvojenje (*ocupatio*), nalaz blaga (*thesaurus*), povećanje zemljišta riječnim nanosima (*avulvio*), otkidanje zemljišta i nanošenje istog drugom vlasniku (*avulsio*), pojavljivanje otoka u rijeci (*insula in flumine nata*), napušteno korito rijeke (*alveus derelictus*), sađenje na tuđem zemljištu (*implantatio*), građenje s tuđim materijalom (*inaedificatio*), miješanje stvari (*commixtio, confusio*) te prerada stvari (*specificatio*). Vidi više: Boras, M.; Margetić, L., *op. cit.* u bilj. 22, str. 113.

⁸³ Derivativnim načinima stjecanja kviritskog vlasništva pripadaju: *mancipatio, in iure cessio, te traditio*. Usp. Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 63, str. 171 i sl.

⁸⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 814.

⁸⁵ Petrak, M.; Kereša, J., *Dokazivanje prava vlasništva u reivindikacijskom sporu*, Informator. br. 5913, 2010., str. 12.

takvo stjecanje temeljilo.⁸⁶ Đavolje dokazivanje (*probatio diabolica*) izraz je koji se najvjerojatnije javlja u 13. stoljeću i označavao je znatno težu situaciju dokazivanja prava vlasništva⁸⁷, odnosno navedeno se primjenjivalo kada je vlasništvo stečeno derivativnim putem te se moralo dokazivati i vlasništvo svih pravnih prednika koji su međusobno na isti način stjecali pravo vlasništva dokle god ne bi došao do jednog originarnog stjecanja. Upravo je to bilo ono što bi u velikom broju slučajeva predstavljalo znatne poteškoće.⁸⁸ U praksi se često uspješno zaobilazilo ovo mukotrpno dokazivanje ako bi se uspjelo dokazati da su u korist tužitelja ili u korist kojeg od njegovih bližih prednika, ispunjene sve potrebne pretpostavke za stjecanje vlasništva dosjelošću.⁸⁹ U slučaju da ne bi uspio dokazati da je stvar stečena na opisan način, tužitelj bi morao dokazivati sva ona derivativna stjecanja svojih prednika. On je, međutim, mogao koristiti i *actio Publiciana*, koja je primarno uvedena za slučaj kada bi prije isteka roka dosjelošti izgubio posjed stečene stvari onaj koji je *res Mancipi* pribavio neformalnom predajom *ex iusta causa*⁹⁰, o čemu svjedoči i Gajev tekst sačuvan u Institucijama.⁹¹

Uz dokazivanje svog vlasništva, o čemu je u konačnici i ovisio uspjeh u parnici, na tužitelju je bilo dokazati kako je tuženik posjednik sporne stvari ili da je posjed te iste stvari dolozno napustio.⁹²

3.3.2. Dokazivanje identiteta stvari

Dokazavši svoje pravo vlasništva i tuženikov posjed, tužitelj bi također bio dužan iznijeti dokaze iz kojih nedvojbeno proizlazi da je stvar za koju tvrdi njegovo vlasništvo istovjetna onoj koja je u posjedu tuženika u vremenu litiskontestacije.⁹³ Da bi u tome uspio, morao je što preciznije opisati dotičnu stvar, navodeći sva njezina svojstva po kojima bi se ta stvar

⁸⁶ Usp. Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, 814.

⁸⁷ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 44, str. 262.

⁸⁸ Santucci, G., *Rei vindicatio im Klassischen Romischen Recht – Ein unberblick*, Fundamina, vol. 20, br. 2, 2014., str. 839.

⁸⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 138.

⁹⁰ Petrak, M., *Actio Publiciana u klasičnom rimskom pravu*, Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62, br. 5-6, 2012., str. 369.

⁹¹ Gai. Inst. 4.36: „*Datur autem haec actio ei, qui ex iusta causa traditam sibi rem nondam usu cepit eamque amissa possessione petit.*“ (Ova se tužba dozvoljava onome komu je određena stvar na temelju pravnoga razloga (osnove) bila predana tradicijom, ali je on nije još dosjelošću stekao, a u međuvremenu je izgubio njezin posjed, pa je natrag potražuje). Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 547.

⁹² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 816

⁹³ *Ibid.*

razlikovala od drugih stvari. Uopće o tome koje su stvari mogle biti predmetom reivindikacije, govori prvi dio Paulovog fragmenta:

D. 6.1.6 (*Paulus libro sexto ad edictum*) „*Si in rem aliquis agat, debet designare rem, et utrum totam an partem et quotam petat, appellatio enim rei non genus, sed speciem significat...*“⁹⁴

Dakle, prema tekstu, predmetom stvarnopravne tužbe *rei vindicatio* nisu mogle biti sve vrste stvari, ponajprije za to nisu bile podobne zamjenjive stvari koje se u prometu određuju po količini vrste ili roda (*genus*) već samo određene, nezamjenjive stvari kod kojih je postojan individualni element (*species*).⁹⁵ Kod potonjih je bilo važno da je riječ o stvarima koje nisu izuzete iz pravnog prometa, dakle da je riječ o tjelesnim (*res corporales*)⁹⁶ stvarima *in commercio*. Od ovog je pravila postojala iznimka kad je bila riječ o određenoj svoti novca koja je mogla biti razlučena od tuđeg novca u kojem bi slučaju mogla biti predmetom reivindikacije (*vindicatio nummorum*).⁹⁷

Spomenuti Paulov fragment također ukazuje na postojanje vindikacije određenog idealnog dijela stvari od strane suvlasnika to jest *vindicatio pro parte*.⁹⁸ Rani su klasični pravници već raspoznavali da uz jednostavne i sastavljene stvari, postoje i skupne stvari (*universitas rerum*), kao što su stado, krdo, narod, legija i slično⁹⁹, te je samim time postojala mogućnost njihove predaje u posjed putem reivindikacije.¹⁰⁰ Nastavno na spomenuto, u djelima brojnih pravnikâ analizirala se *vindicatio gregis* kao vindikacija određenog stada životinja kao skupine stvari odnosno stada kao cjeline, a ne kao vindikacija na pojedinim životinjama u stadu. O tome piše i Ulpijan u svome tekstu:

⁹⁴ D. 6.1.6: „Tko tužbom zahtijeva određenu stvar, mora je opisati te također navesti zahtijeva li cijelu stvar ili njen alikvotni dio...izraz 'stvar', naime ne označava generičku stvar, već pojedinačno određenu stvar...“ Prijevod prema: *ibid.*

⁹⁵ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 164.

⁹⁶ Prema Gaju su se sve stvari mogle podijeliti na tjelesne stvari (*res corporales*) i netjelesne stvari (*res incorporales*) ovisno o tome mogu li se one utvrditi osjetilima odnosno mogu li se dotaći ili se one sastoje od prava do kojih se ne može doći osjetilima već logičkim zaključivanjem. Usp. Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 148.

⁹⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 141.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ Skupine stvari (*universitas rerum*) u teoriji se mogu podijeliti ovisno o tome je li njihovo jedinstvo nastalo prirodnim putem ili po pravnom poretku. U prvom je slučaju riječ o *universitas facti*, a u drugom o *universitas iuris*. Usp. Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 153.

¹⁰⁰ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 142.

D. 6.1.1.3 (*Ulpianus libro 16 ad edictum*) „*Per hanc autem actionem non solum singulare res vindicabuntur, sed posse eitam gregem vindicari Pomponius libro lectionum viccnisimo quinitoscribit. Idem et de armento et de equitio ceterisque, quae gregatiom habentur, dicendum est. Sed gregem sufficiet ipsum nostrum esse, licet singula capita nostra non sint: grex enim, non singula corpora vindicabuntur.*“¹⁰¹

Glede ovog se pitanja po prvi puta javio problem dokazivanja identiteta *universitas rerum*.¹⁰² Pa tako klasični pravници zastupaju shvaćanje po kojem identitet stada (*grex*) ostaje isti neovisno o promjeni broja životinja u stadu do kojih može doći na više različitih načina na primjer zbog uginuća ili okota.

3.4. Formula reivindikacije

3.4.1. Sadržaj tužbenog zahtjeva

Rei vindicatio se u razdoblju klasičnog prava ostvarivala u okviru i obliku formularnog procesa. I u ovoj vrsti procesa postoji pozivanje stranaka pred sud, ali se gube ona stroga obilježja kakva je *in ius vocatio* imao prema Zakoniku dvanaest ploča.¹⁰³ Točnije u praksi se ono zamjenjuje *vadimoniumom* kao obećanjem tuženog da će određenog dana doći na sud.¹⁰⁴ Vrlo bi često već u trenutku traženja *vadimoniuma* tužitelj priopćio svoj zahtjev tuženiku, a kada bi obje stranke stigle pred pretora, raspravljale bi u slobodnom govoru te bi se dogovorile glede sadržaja formule sa kojom će ići pred suca.¹⁰⁵

Kao što je već spomenuto, u ovoj je vrsti postupka osobito važno mjesto zauzimala formula u kojoj pretor u suradnji sa strankama imenuje suca, određuje tužbeni zahtjev i sve ostale pravne i činjenične okolnosti koje su bile od važnosti za odluku suca. Prema modernim rekonstrukcijama, navedena je formula imala sljedeći sadržaj:¹⁰⁶

¹⁰¹ D. 6.1.1.3 „Ovom tužbom ne mogu se samo potraživati pojedinačne stvari, nego se može potraživati i stado, piše Pomponije u dvadesetpetoj knjizi 'Lekcija'. To vrijedi i za slučaj kada se (potražuju) volovi i konji, kao i druge životinje za koje se smatra da su u stadu. Kod stada je bitno da je ono naše vlasništvo, makar pojedine životinje i ne bile naše, jer se vlasničkom tužbom potražuje stado kao cjelina, a ne pojedine životinje.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 247.

¹⁰² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 819.

¹⁰³ Buckland, W. W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 26, str. 626.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 631.

¹⁰⁵ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 579.

¹⁰⁶ Boras, M.; Margetić, L., *op. cit.* u bilj. 22, str. 191.

„*Titus iudex esto. Si paret rem, de qua agitur, ex iure Quiritum Auli Agerii esse, neque ea res iudicis Aulo Agerio restituetur, quanti ea res erit, tantam pecuniam Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato. Si non paret absolvito.*“¹⁰⁷

Formula je upućena sucu, privatnoj osobi koju biraju stranke i koji treba suditi na strogo zakonom utvrđen način, uzimajući u obzir naznake koje pretor daje u formuli.¹⁰⁸ Sastoji se od tri glavna djela: intencije (*intentio*), arbitrarne klauzule (*clausula arbitraria*) te kondemnacije (*condemnatio*). Tako prvi dio formule sadržava intenciju u kojoj se navodi tužbeni zahtjev odnosno navodi se konkretna stvar čiju se restituciju traži te pravni temelj, točnije tužiteljevo pravo vlasništva (*ex iure Quiritum Auli Agerii esse*).¹⁰⁹

Intencija je predstavljala najvažniji dio formule te su greške u ovome djelu često rezultirale kobnim posljedicama s obzirom na to da nije postojala mogućnost njezine naknadne izmjene. Iz tog se razloga intencija morala sastavljati sa velikom preciznošću.¹¹⁰ U drugom djelu formule nalazi se arbitarna klauzula prema kojoj bi sudac prije izricanja same presude, a nakon što bi utvrdio postojanje tužiteljeva vlasništva, naredio tuženiku predaju posjeda stvari tužitelju (*iussum restituendi*).¹¹¹ Arbitarna klauzula tako predstavlja negativnu pretpostavku za posljednji dio formule, kondemnaciju (*quanti ea res erit, tantam pecuniam Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato*).¹¹² Naposljetku u trećem se dijelu formule odnosno u kondemnaciji, nalaže sucu da tuženika u slučaju da odbije predati posjed stvari tužitelju, osudi na plaćanje novčane restitucije.¹¹³ U skladu s onime što Gaj piše u Inst. 4.48: „*Omnium autem formulam, quae condemnationem habent, ad pecuniariam aestimationem condemnatio concepta est*“¹¹⁴, naime, svaka je kondemnacija u formularnom postupku glasila na određeni novčani iznos bez obzira što je bilo predmetom spora. Ova novčana vrijednost utvrdila bi se pod prisegom (*iusiurandum in litem*), procjenom samog tužitelja.¹¹⁵ No, postojali su slučajevi u kojima sudac nije morao dopustiti ovakvu procijenu pod prisegom tužitelja, već bi istu dosudio na temelju

¹⁰⁷ „Ticije neka bude sudac. Ako se utvrdi da stvar, o kojoj se radi, vlasništvo Aula Agerija po kviritskom pravu, i ukoliko ta stvar ne bude Aulo Ageriju na sučev poziv, tj. arbitru, vraćena, tada koliko ta stvar bude vrijedila, na toliku svotu novaca neka sudac Numerija Negidija prema Aulo Ageriju osudi, a u protivnom slučaju neka ga oslobodi.“ Prijevod prema: Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 567. Vidi i Diódsi, G., *op. cit.* u bilj. 5, str. 151.

¹⁰⁸ Kaser, M., *op. cit.* u bilj. 37, str. 836.

¹⁰⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58., str. 370.

¹¹⁰ Buckland, W. W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 26., str. 651.

¹¹¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58., str. 370.

¹¹² Buckland, W. W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 26, str. 659.

¹¹³ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 370.

¹¹⁴ Gai. Inst. 4.48: „Kod svih formula koje sadrže kondemnaciju kondemnacija je uvijek je određena u novčanoj vrijednosti.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 327.

¹¹⁵ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 263; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 371.

vlastite procjene. Na kojoj se vrijednosti stvari temeljila navedena procjena piše Ulpijan u tekstu:

D. 12.3.1 (*Ulpianus libro 51 ad Sabinum*) „*Rem in iudicio deductam non idcirco pluris esse opinamur; quia crescere condemnatio potest ex contumacia non restituentis per iusiurandum in litem: non enim res pluris fit per hoc, sed ex contumacia aestimatur ultra rei pretium.*“¹¹⁶

Iz citiranog se vidi kako je tužiteljeva procjena mogla biti utemeljena na subjektivnoj vrijednosti, dakle nije se morala temeljiti striktno na objektivnoj vrijednosti stvari iz razloga što se na taj način kažnjava tuženika zbog njegova kršenja obveze na naturalnu restituciju.¹¹⁷ Ujedno, na ovakav se način tuženika posredno tjeralo da ipak preda posjed stvari, odnosno da izvrši naturalnu restituciju i pritom izbjegne za njega nepovoljniju mogućnost. U konačnici, ako bi tuženik platio navedenu svotu, zadržao bi stvar u posjedu s mogućnošću stjecanja vlasništva jer ju je držao *pro emptore*.

3.4.2. Restitucija koristi i naknada štete

Tuženik je u slučaju gubitka spora, uz vraćanje sporne stvari ili njezine novčane protuvrijednosti, tužitelju bio dužan restituirati stvar u onakvom stanju u kakvom je stvar bila u trenutku litiskontestacije (*litis contestatio*), odnosno u trenutku zasnivanja procesa.¹¹⁸ O posebnostima restitucije piše i Gaj:

D. 6.1.20 (*Gaius libro septimo ad edictum provinciale*) „*Nec enim sufficit corpus ipsum restitui, sed opus est, ut et causa rei restituatur, id est ut omne habeat petitor, quod habiturus foret, si eo tempore, quo iudicium accipiebatur, restitutus illi homo fuisset.*“¹¹⁹

¹¹⁶ D. 12.3.1: „Smatramo da vrijednost sporne stvari nije veća zato što se kondemnacijska svota, zbog ogluhe onog (tuženika) koji odbija restituirati, može povećati na temelju procjene (tužitelja) učinjene pod prisegom: na taj se način naime, ne povećava vrijednost same stvari, već procjena (tužitelja), zbog ogluhe (tuženika), premašuje vrijednost stvari.“ Prijevod prema: Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 371.

¹¹⁷ *Ibid.*, str. 372.

¹¹⁸ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 263.

¹¹⁹ D. 6.1.20: „Nije dostatno da se vrati sama stvar; već se mora vratiti i *causa rei*, to jest, tužitelj treba dobiti sve što bi imao da mu je u vrijeme kada je spor pokrenut bio vraćen onaj rob.“ Prijevod prema: Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 372.

Iz navedenog teksta proizlazi da je u razdoblju klasičnog rimskog prava restitucija obuhvaćala i sve koristi od stvari (*omnis causa rei*), a koje bi vlasnik imao da mu je njegova stvar vraćena u trenutku litiskontestacije.¹²⁰ Osim obveze restituiranja same stvari, za tuženika postoji i obveza restitucije svih koristi kao i naknada moguće štete koje mogu nastati od trenutka litiskontestacije (*post litem contestatam*) te se u tom slučaju nije radila razlika između poštenog (*bonae fidei possessor*) i nepoštenog posjednika stvari (*malae fidei possessor*).¹²¹ Navedeno se ponajprije odnosilo na plodove, kako one naravne (*fructus naturales*), tako i civilne (*fructus civiles*).

Obvezu restitucije plodova nakon časa litiskontestacije spominje i Paulo u svome fragmentu:

D. 6.1.33 (*Paulus libro 21 ad edictum*) „*Fructus non modo percepti, sed et qui percipi, honeste potuerunt aestimandi sunt: et ideo si dolo aut culpa possessoris res petita perierit, veriore putat Pomponius Trebatii opinionem putantis eo usque fructuum rationem habendam, quo usuque haberetur, si non perisset, id est ad rei iudicandae tempus: quod et Iuliano placet...*“¹²²

Stoga bi tuženik koji je spor izgubio, morao restituirati sve plodove koje je ubrao nakon zasnivanja procesa, a ujedno i sve one plodove koje je propustio ubrati (*fructus percipiendi*).¹²³ Spomenuta razlika između položaja poštenog posjednika od položaja nepoštenog posjednika znatnije se ističe pri obvezi restitucije koristi od stvari nastalih prije trenutka zasnivanja procesa (*ante litem contestatam*).¹²⁴ Zahvaljujući pravilu da pošteni posjednik samim trenutkom odvajanja plodova od glavne stvari, postaje njihovim vlasnikom, njegov je položaj znatno povoljniji od položaja nepoštenog posjednika, što se može iščitati i u sljedećoj konstituciji:

¹²⁰ Usp. Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 263.

¹²¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 373.

¹²² D. 6.1.33: „Predmetom vrednovanja nisu samo oni plodovi koji su ubrani, već i oni koji su mogli biti zakonito ubrani. Ako predmet spora propadne zbog prijevare ili krivnje posjednika, Pomponije smatra da je ispravnije mišljenje Trebacijevo: naime da se plodovi računaju do vremena kada bi bili računati da nije bilo gubitka, to jest do trenutka kada se donese presuda. Ovakvo mišljenje prihvaća i Julian...“ Prijevod na temelju: Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *A Casebook on Roman Property Law*, Oxford University Press, Oxford, 2012., str. 215.

¹²³ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 373.

¹²⁴ *Ibid.*

CJ. 3.32.22 (*Impp, Diocetianus et Maximianus*) „*Certum est mala fide possessores omnes fructus solere cum ipsa re praestare, bona fido vero extantes, post litis autem contestationem universos.*“¹²⁵

S obzirom na navedeni tekst, za poštenog posjednika (*bonae fidae possessor*) ne postoji obveza restitucije koristi od stvari nastalih prije trenutka litiskontestacije. Spomenuti način stjecanja vlasništva samim odvajanjem ploda od glavne stvari nije se odnosio na nepoštenog posjednika iz razloga što su ti plodovi i dalje pripadali vlasniku glavne stvari pa je isti imao pravo zahtijevati restituciju svih plodova odvojenih prije litiskontestacije (*ante litem contestatam*).¹²⁶ Pitanje restitucije odvojenih plodova prije trenutka litiskontestacije javlja se i u Paulovom fragmentu.¹²⁷

Iz navedenog fragmenta proizlazi da se restitucija plodova odvojenih prije litiskontestacije, a koji su ostali nepotrošeni (*fructus extantes*) mogla zahtijevati isključivo zasebno tužbom *rei vindicatio* s obzirom da se presuda uvijek odnosila na restituciju glavne stvari u onakvom stanju u kakvom se nalazila u trenutku litiskontestacije.¹²⁸ S druge strane, ako su ti plodovi bili potrošeni (*fructus consumpti*), njihova se novčana protuvrijednost mogla potraživati samo kondicijskom tužbom.

Potencijalna šteta nastala od trenutka litiskontestacije pogoršanjem ili propašću stvari, također je bila predmetom osuđujuće presude na restituciju stvari *cum omni causa*.¹²⁹ Među ranim klasičnim pravnicima postojala su različita mišljenja glede pitanja do kojeg stupnja krivnje (*casus* ili *dolus*) odgovara tuženik za štetu nastalu na tuđoj stvari nakon litiskontestacije (*post litem contestatam*)¹³⁰, ali je prevagnulo mišljenje da tuženik kao posjednik stvari odgovara i za štetu počinjenu namjerno i za slučajnu štetu nastalu na tuđoj stvari. U vezi obveze naknade štete nastale prije trenutka litiskontestacije, takva se nije mogla tražiti od tuženika u reivindikacijskoj parnici već samo putem *actio Aquiliae*. Razlog tome je taj što je osuđujuća presuda na restituciju

¹²⁵ CJ. 3,32,22: „Sigurno je da je posjednik *malae fidei* dužan da pored vraćanja stvari, preda i sve plodove, a posjednik *bonae fidei* vraća samo plodove koji još postoje, kao i sve one koji su nastali nakon litiskontestacije.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 251.

¹²⁶ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 263; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 373.

¹²⁷ D. 22.1.10 (*Paulus libro secundo quaestionum*): „*Partum post litem contestatam editum restituere possessor debet: quem non deberet restituere, si, cum mater peteretur, iam natus fuisset, nisi specialiter et pro hoc egisset.*“ (Posjednik mora restituirati porod nastao nakon litiskontestacije. No, ne bi morao restituirati porod nastao prije no što bi (tužbom) bila zahtijevana majka, osim ako bi u pogledu poroda posebno bila pokrenuta parnica.) Prijevod prema: Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 374.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*, str. 375.

stvari *cum omni causa* obuhvaćala i tuženikovu obvezu restitucije potencijalne štete na tuđoj stvari samo u slučaju da je ista nastala nakon litiskontestacije (*post litem contestatam*).

3.4.3. Protuzahjevni tuženika za naknadu troškova

U formulu *rei vindicatio* bilo je moguće unijeti određene prigovore kojima se tuženik poziva na jedan ili više elemenata koji idu u njegovu korist.¹³¹ Uz prigovore kojima se negira ili ukida tužiteljev tužbeni zahtjev (*exceptiones peremptoriae*), postojali su i prigovori koji zaustavljaju ili odgađaju tužbeni zahtjev (*exceptiones dilatoriae*).¹³² Putem *exceptio doli*, mogao je tuženik staviti svoj prigovor, posebice glede naknade troškova koje je učinio na stvari za vrijeme posjedovanja iste.¹³³ Ovaj prigovor peremptorne naravi bio je najvažniji te se najviše upotrebljavao, a uvrštavao se između intencije i restitutorne klauzule u reivindikacijskoj formuli. Kako navodi Gaj, taj je dio formule glasio: „...*Si in re nihil dolo malo Auli Agerii factum sit neque fiat...*“.¹³⁴ Prema tome, u slučaju da sudac utvrdi kako je tužitelj postupao prijevarno glede određene okolnosti vezane uz sporni predmet ili je na takav način postupao za vrijeme vođenja postupka, ne bi morao naložiti tuženiku vraćanje istog u posjed tužitelja.¹³⁵ Ovakav je ishod bio moguć jedino ako je tuženik bio u dobroj vjeri (*bonae fidei possessor*), dok nepošteni posjednik (*malae fidei possessor*) koji čini izdatke na stvari za koju zna da nije njegova, nema pravo na zadržavanje posjeda stvari.

Kao jedno od najčešćih prijevernih ponašanja navodi se odbijanje tužitelja da udovolji protuzahjevima tuženika u vezi naknade troškova koji su učinjeni na stvari.¹³⁶ U tekstu klasičnog pravnika Celza, detaljno se obrađuje problematika spomenutih troškova:

D. 6.1.38 (*Celsus libro tertio digestorum*) „*In fundo alieno, quem imprudens emeris, aedificasti aut conseruisti deinde evincitur: bonus iudex varie ex personis causisque constituet. Finge et dominum eadem facturum fuisse: reddat impensam, ut fundum recipiat usque eo dumtaxat quo pretiosior factus est, et si plus pretio fundi accessit, solum quod impensum est. Finge pauperem, qui, si reddere id cogatur, laribus sepulchris avitis carendum habeat: sufficit tibi permitti tollere ex his rebus quae possis, dum ita ne*

¹³¹ Santucci, G., *op. cit.* u bilj. 88, str. 841.

¹³² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 156.

¹³³ *Ibid.*, str. 157.

¹³⁴ Gai. Inst. 4.119: „...ako u ovom poslu od strane A. Agerija nije bilo niti ima prijeverare...“ Prijevod prema: Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 376.

¹³⁵ *Ibid.*, str. 377.

¹³⁶ *Ibid.*, str. 376.

*deterior sit fundus, quam si initio non foret aedificatum constituimus vero, ut, si paratus est dominus tantum dare, quantum habiturus est possessor his rebus ablati, fiat ei potestas.*¹³⁷

Iako u razdoblju klasičnog rimskog prava nije postajala kategorizacija troškova na nužne (*impensae neccessariae*), korisne (*impensae utiles*) i luksuzne troškove (*impensae voluptuarie*), ona se koristi prilikom analize ovakve vrste restitucije.¹³⁸ U navedenom Celzovom tekstu stoji kako je tužitelj u slučaju da je tuženik u dobroj vjeri na njegovu zemljištu nešto posadio ili izgradio, bio dužan naknaditi stvarno učinjene troškove na stvari. Nadalje, ako bi vrijednost njegova zemljišta porasla, imao bi pravo na naknadu troškova samo do onog iznosa za koji se vrijednost tog zemljišta povećala. Uz to se spominje mogućnost da vlasnik ne mora naknaditi troškove ako bi time ugrozio sebe i kult predaka, no tada posjednik ima pravo odnijeti stvari iz kuće, ali u onom opsegu u kojem navedeno zemljište ne bi postalo manje vrijednim nego što je bilo prije nego je nešto bio sagrađeno. Dakle, samo je pošteni posjednik imao pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova, ali ne preko visine učinjenih izdataka, kao i pravo odnošenja (*ius tollendi*) glede luksuznih troškova.¹³⁹

3.5. Presuda

Prema već spomenutom pravilu, pretor je zajedno sa strankama određivao suca prilikom sastavljanja formule. Najčešće je imenovan onaj oko čijeg su se izbora stranke usuglasile, a ukoliko dogovor ne bi bio postignut, sa posebnog bi ga popisa odabrao tužitelj.¹⁴⁰ U vezi svog postupanja sudac je izričito bio vezan uz sadržaj formule te je njegova konačna odluka ovisila o dokazima koje bi izvodile stranke. Načelno bi to bilo na osobi tužitelja, a tuženik je bio dužan dokazati eventualne okolnosti vezane uz svoj prigovor. Uz iskaze stranaka, provođenje vještačenja i očevida, saslušanje svjedoka također je predstavljalo važno dokazno sredstvo.¹⁴¹

¹³⁷ D 6.1.38: „Na tuđem zemljištu koje si neoprezno kupio nešto si izgradio ili posijao, pa je (nakon toga) došlo do evikcije; dobar sudac treba da odluči različito, zavisno od osoba i pravnih osnova (pravnih stvari). Pretpostavimo da je to isto učinio i vlasnik: on je dužan, da bi natrag dobio zemljište, nadoknaditi troškove do iznosa za koji je zemljište postalo vrednije, a ako je njegova vrijednost i više porasla, dužan je da nadoknadi samo onoliko koliko je (stvarno) utrošeno. Pretpostavimo da se radi o siromašnom čovjeku koji će, ako bude prisiljen da to nadoknadi, ostati bez kuće i očinskih grobova. U tom slučaju treba da ti se dopusti da od svih tih stvari uzmeš ono što možeš, toliko da ne bi zemljište postalo manje vrijedno nego što je bilo, da na njemu u početku nije bilo ništa građeno, a predviđeno je i to da vlasnik, ako je spreman da nadoknadi posjedniku iznos koji bi on dobio (imao) odnošenjem tih stvari, može to zadržati za sebe.“ Prijevod prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 21, str. 251.

¹³⁸ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 58, str. 377.

¹³⁹ *Ibid.*, str. 378.

¹⁴⁰ Boras, M.; Margetić L., *op. cit.* u bilj. 22, str. 195.

¹⁴¹ *Ibid.*

U razdoblju formularnog postupka već su bila definirana neka od pravila koja su isključivala određene svjedoke. Tako primjerice osobe blisko povezane sa strankama kao ni robovi, nisu mogle svjedočiti u postupku.¹⁴² Sudac je imao pravo na slobodno izvođenje dokaza po vlastitoj procjeni, ali mu je kao pomoć služio i savjet pravnih stručnjaka.

Novost u usporedbi sa prijašnjim legisakcijskim postupkom predstavljala je mogućnost da stranke u postupku imaju zastupnika koji bi u njihovo ime poduzimao potrebne radnje u postupku. Nadalje, rimsko pravo nije poznavalo sustav presedana stoga sudac u svojoj presudi nije bio vezan prethodnim odlukama u sličnim ili istim pravnim predmetima.¹⁴³ Presuda koju bi sudac donio javno i usmeno u vremenu i mjestu gdje se obično i zakonito zasjedalo, odmah je postala pravomoćna te nije postojao drugi, viši stupanj odlučivanja. Sukladno izreci „*res iudicata pro veritate habetur*“ takva se presuda smatrala konačnom i istinitom.¹⁴⁴ Uz to izrečena je presuda predstavljala prepreku isključivši mogućnost pokretanja nove parnice o istoj stvari.¹⁴⁵

4. PRAVA VLASNIČKA TUŽBA U SUVREMENOM HRVATSKOM PRAVU

4.1. Pojam te aktivna i pasivna legitimacija

Pravo vlasništva kojeg karakteriziraju najšire ovlasti na određenoj stvari u hrvatskom se pravnom sustavu štiti odredbama 161. – 166. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima.^{146, 147} Potreba zaštite javlja se u onim situacijama kada vlasnik sa stvari ne može raspolagati po vlastitoj volji iz razloga što netko drugi bespravno izvršava vlast na toj istoj stvari.¹⁴⁸ Time drugi ne poštuju „univerzalnu pasivnu obvezu“ prema kojoj su se dužni suzdržavati od svakog zadiranja u pravo vlasništva drugoga.¹⁴⁹ Samom povredom to jest činom bespravnog posjedovanja njegove stvari, vlasniku na raspolaganju stoji vlasnički zahtjev za povrat stvari odnosno vindikacijski zahtjev. Takvo subjektivno pravo vlasnika „koje ga ovlašćuje da od osobe koja vrijeđa njegovo pravo vlasništva zahtijeva onu činidbu kojom će otkloniti tu povredu“¹⁵⁰, ukoliko se ostvaruje preko suda, ostvarit će se u primjerenom obliku

¹⁴² Buckland, W. W., *op. cit.* u bilj. 26, str. 687.

¹⁴³ *Ibid.*, str. 688.

¹⁴⁴ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 477.

¹⁴⁵ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 442.

¹⁴⁶ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/1996, 68/1998, 137/1999, 22/2000, 73/2000, 129/2000, 114/2001, 79/2006, 141/2006, 146/2008, 38/2009, 153/2009, 143/2012, 152/2014, 81/2015, 94/2017 (dalje: ZVDSP).

¹⁴⁷ Borić, Ž., *Prava vlasnička tužba*, Informator, br. 6283, 2014., str. 6.

¹⁴⁸ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 580.

¹⁴⁹ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 8, str. 294.

¹⁵⁰ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 580.

tužbe u procesnopravnom smislu.¹⁵¹ Konkretnije, pravom će se vlasničkom tužbom (reivindikacijom)¹⁵² u prvom redu zahtijevati predaja posjeda stvari od strane tuženika ukoliko se dokaže da je tužitelj vlasnik sporne stvar, a podredno će se odlučivati o tuženikovim protuzahjevima i prigovorima. Ovo se pitanje tužiteljeva prava vlasništva također može pojaviti i kao prethodno pitanje, a o čijem rješavanju ovisi daljnji tijek postupka odnosno odluka o glavnom pitanju.

Kako bi tužitelj uspio sa svojom tužbom i povratio spornu stvar pod svoju faktičnu vlast, on mora dokazati svoje pravo vlasništva, tuženikov posjed te stvari i identitet te stvari. Uz to treba dodati da prema hrvatskom pravu tužiteljev glavni zahtjev nije podložan institutu zastare. S druge strane, zastarijevaju sporedni zahtjevi za predaju koristi od stvari i naknada možebitne štete kao i protuzahjevi za naknadu troškova učinjenih na stvari, u roku od tri godine od predaje stvari u posjed vlasniku.

Kako bi tužitelj u parnici uspio ishoditi povrat stvari, on mora dokazati da je uistinu njezin vlasnik. Na pravu vlasništva nad stvari temelji se i aktivna legitimacija tužitelja.¹⁵³ Dakle, u ulozi aktivno legitimirane osobe može se naći isključivo vlasnik određene stvari, a koji može biti vlasnik neposjednik, kao i vlasnik posredni posjednik.¹⁵⁴ Potrebno je napomenuti kako vlasnik posredni posjednik uživa pravnu zaštitu protiv svakog trećeg, pa tako i protiv neposrednog posjednika koji drži njegovu stvar.¹⁵⁵ Do navedenog može doći primjerice ako nakon isteka ugovora o najmu, najmoprimac odbije vratiti vlasnikovu stvar te je i dalje bespravno drži u svome posjedu. U slučaju da postoji samo jedan vlasnik, samo on može podići vlasničku tužbu, no moguće je da aktivnu legitimaciju sa određenim ograničenjima imaju suvlasnici i zajednički vlasnici kao i etažni, potonji i prethodni vlasnici.¹⁵⁶

ZVDSP propisuje i određene iznimke pa shodno tome pravo na podnošenje prave vlasničke tužbe ne pripada „osobi koja je otuđila stvar u svoje ime dok ta stvar još nije bila njezina, a poslije ju je stekla u vlasništvo“.¹⁵⁷ Druga iznimka odnosi se na slučaj u kojem tužitelj koji nije vlasnik ipak može uspjeti u parnici. Navedeno će biti moguće ako tuženik prešućuje da

¹⁵¹ *Ibid.*, str. 582.

¹⁵² Uz pravu vlasničku tužbu hrvatski pravni sustav na raspolaganje stavlja negatornu tužbu u slučaju da se vlasnikovo pravo vlasništva bespravno uznemirava bez oduzimanja posjeda, nadalje publicijansku tužbu odnosno tužbu iz predmnijevanog vlasništva te brisovnu tužbu reguliranu zemljišnoknjižnim pravom. Vidi više: Matuško Antić, Lj., *Zaštita prava vlasništva u sudskom postupku (rei vindicatio)*, Pravo i porezi, br. 12, 2016., str. 88; Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 8, str. 294.

¹⁵³ Borić, Ž., *op. cit.* u bilj. 147, str. 6.

¹⁵⁴ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 593.

¹⁵⁵ Bakotić Jurin, V., *Građanskopravna zaštita prava vlasništava i njeno ostvarivanje pred sudom*, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, br. 1-2, 2014., str. 148.

¹⁵⁶ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 593.

¹⁵⁷ Čl. 161. st. 3. ZVDSP-a.

određenu stvar drži u svojem posjedu, a na kraju kad se dokaže da je posjeduje, mora je vratiti tužitelju u posjed već zbog toga što je tajio njezino posjedovanje.¹⁵⁸ U navedenom se pak može prepoznati odjek rimskoga uređenja i istovjetne kazne za tuženika koji taji da drži stvar u posjedu.¹⁵⁹

Pasivno je legitimiran onaj tko tužiteljevu stvar bez valjane pravne osnove neposredno drži u svome posjedu. U tom je slučaju može posjedovati osobno, ali i posredovanjem pomoćnika u poslovanju.¹⁶⁰ Pomoćnik u posjedovanju¹⁶¹ ne izvršava vlastitu faktičnu vlast nad stvari već tuđu zbog čega ne može biti pasivno legitimiran.¹⁶² Ponekad je iznimno teško prosuditi radi li se o osobi koja je samo pomoćnik u posjedovanju ili se zaista radi o pravom posjedniku stvari.¹⁶³ Najčešće će u takvim situacijama, vlasnik tužiti onoga tko izvršava faktičnu vlast nad stvari. Ako bi se pokazalo da taj ipak ne izvršava faktičnu vlast u svoje ime, tužit će se osobu za koju on tvrdi da je posjednik stvari.

Nadalje, pasivno je legitimiran i posjednik koji stvar bespravno posjeduje posredno.¹⁶⁴ Dakle, faktična se vlast nad stvari vrši putem druge osobe koja na osnovi zakupa, najma, posudbe ili sličnog odnosa, daje stvar u neposredan posjed. Primjerice, u slučaju da zakupodavac temeljem ugovora o zakupu stvar preda na korištenje zakupniku, obojica su posjednici te stvari s razlikom što je zakupodavac posredni posjednik dok je zakupnik neposredni posjednik. Uz to zakupodavac je ujedno i samostalni posjednik jer stvar posjeduje kao vlasnik, a zakupnik je s druge strane, nesamostalan posjednik jer priznaje višu vlast posrednog posjednika iz čijeg posjeda izvodi svoj posjed. Ukoliko bi na temelju navedenog primjera tužba bila podnesena protiv zakupnika kao neposrednog nesamostalnog posjednika, njemu bi na raspolaganju stajao i tzv. institut imenovanja prednika (*nominatio auctoris*).¹⁶⁵ Shodno tome takav bi zakupnik sve do upuštanja u raspravu o glavnoj stvari mogao sudskim putem pozvati zakupodavca kao posrednog samostalnog posjednika da umjesto njega stupi u parnicu sa istim posljedicama ako se imenovani ne odazove.

U slučaju da je tuženik nakon što parnica počela teći, nekom trećem predao spornu stvar, tužitelj može subjektivno preinačiti tužbu i tužiti pravog posjednika.¹⁶⁶ Navedeno proizlazi iz odredbe

¹⁵⁸ Čl. 162. st. 3. ZVDSP-a.

¹⁵⁹ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 19, str. 262.

¹⁶⁰ Fegeš Koštarič, I., *Pasivna legitimacija kod posrednog posjednika kod reivindikacije*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i prakse, vol. 26, 2019., str. 431.

¹⁶¹ Radi se o osobama koje su u radnom ili nekom sličnom odnosu, a koje pritom postupaju po tuđem nalogu te samim time i izvršavaju tuđu faktičnu vlast nad stvari, *Ibid.*

¹⁶² Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 595.

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ Fegeš Koštarič, I., *op. cit.* u bilj. 160, str. 432.

¹⁶⁵ *Ibid.*, str. 435.

¹⁶⁶ Matuško Antonić, Lj., *op. cit.* u bilj. 152, str. 91.

ZV-a koja glasi: „Tuženik koji je stvar posjedovao pa je posjed napustio pošto mu je dostavljena tužba, treba je o svome trošku predati tužitelju koji se ne bi htio držati pravoga posjednika, odnosno treba mu nadoknaditi punu vrijednost stvar“.¹⁶⁷ Dakle, u slučaju kad tužitelj ne preinači tužbu i ne tuži pravog posjednika, prema navedenoj odredbi zakona, na raspolaganju mu stoji daljnje zahtijevanje predaje stvari od tuženika ili naknada pune vrijednosti stvari ako tuženik ne ispuni svoju obvezu.¹⁶⁸ Naposljetku i tuženik koji tvrdi da posjeduje spornu stvar, a ne posjeduje ju već samo vara tužitelja, odgovara za štetu koja nastane na temelju općih odredaba o naknadi štete.¹⁶⁹

4.2. Predmet dokazivanja

4.2.1. Dokazivanje prava vlasništva tužitelja i tuženikova posjeda

Članak 162. ZVDSP st. 1. propisuje sljedeće: „Da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom ostvario svoje pravo da od osobe koja posjeduje njegovu stvar zahtijeva da mu ona preda svoj posjed te stvari, vlasnik mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo i da se nalazi u tuženikovu posjedu“.¹⁷⁰ Prema citiranoj odredbi, glavna pretpostavka za vođenje parnice pokrenute pravom vlasničkom tužbom jest tužiteljevo pravo vlasništva, a koje će tužitelj morati i dokazati. Točnije, dokazat će se postojanje svih onih pravnih pretpostavki ili činjenica potrebnih za stjecanje prava vlasništva.¹⁷¹ Okolnosti pojedinog slučaja utjecat će na težinu dokazivanja njegova vlasništva. U slučaju da je riječ o pravu vlasništva nad nekretninom, to će biti znatno brže i jednostavnije. Tako je primjerice u odluci Županijskog suda u Splitu vidljivo kako je u reivindikacijskoj parnici za povrat posjeda stana „tužiteljica u zk. ul. br. 860 k.o. S. upisana kao vlasnica stana u S., anagrafske oznake S., u prizemlju, koji se sastoji od dvije sobe, kuhinje i nužnika, površine 42,72 m2.“¹⁷² Dakle, predočavanjem zemljišnoknjižnog izvotka dokazat će se pravo vlasništva.¹⁷³ Navedeno proizlazi iz načela povjerenja u zemljišne knjige.¹⁷⁴

Ukoliko je riječ o stvarima za koje ne postoji obveza upisa u javni registar, dokazivat će se pravo vlasništva stečeno izvornim ili izvedenim načinima stjecanja pri čemu je znatno

¹⁶⁷ Čl. 163. st. 4. ZVDSP-a.

¹⁶⁸ Matuško Antičić, Lj., *op. cit.* u bilj. 152, str. 91.

¹⁶⁹ Borić, Ž., *op. cit.* u bilj. 147, str. 7.

¹⁷⁰ Čl. 162. st. 1. ZVDSP

¹⁷¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 252.

¹⁷² Županijski sud u Splitu, Gž 2262/2018-2 od 11.11.2018. (23.06.223.)

¹⁷³ Jug, J., *op. cit.* u bilj. 2, str. 9.

¹⁷⁴ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 595.

jednostavnije dokazati pravo vlasništva stečeno izvornim načinom.¹⁷⁵ Kao primjer izvornog stjecanja prava vlasništva može poslužiti stjecanje dosjelošću, pri čemu tužitelj mora dokazati sve zakonom propisane pretpostavke predviđene za stjecanje putem dosjelošti. O kojim je pretpostavkama riječ, vidi se primjerice iz odluke Županijskog suda u Varaždinu: „U konkretnom slučaju iz izvedenih dokaza proizlazi da je tužitelj 1973. sa stvarnim vlasnikom prijeporne nekretnine sklopio kupoprodajni ugovor koji je u cijelosti realiziran i da se isti od tada nalazi u zakonitom, istinitom i poštenom posjedu ove nekretnine, dakle, da je u nesmetanom, kvalificiranom posjedu od 1973. do dana podnošenja ove tužbe 9.siječnja 2020. Sve kada bi se uzelo da tužiteljev posjed nije bio kvalificiran, i tada su ispunjene pretpostavke za stjecanje prava vlasništva dosjelošću, budući da je predmetna nekretnina u samostalnom, poštenom tužiteljevom posjedu više od 40 godina.“¹⁷⁶ Dakle, uspješno je dokazano da je riječ o osobi koja je sposobna biti dosjedateljem, stvar sposobna biti objektom takvog načina stjecanja te potvrđen kvalificirani posjed stvari kroz zakonom propisano vrijeme.

Teži put dokazivanja prava vlasništva imao bi tužitelj koji je spornu stvar u svoje vlasništvo stekao jednim od izvedenih načina stjecanja jer bi u tom slučaju trebao dokazati pravni temelj stjecanja (*titulus adquerandi*), način stjecanja (*modus adquerandi*) kao i prednikovo pravo vlasništva.¹⁷⁷ Prema učestalosti u praksi, pravni je temelj izvedenog stjecanja vlasništva u najvećem broju slučajeva upravo pravni posao. U prvom bi redu tužitelj trebao dokazati valjanost pravnog posla na kojem se temelji njegovo izvedeno pravo vlasništva. U slučaju da pravni posao nije postojan ili nije valjan, bez obzira na postojanost pravilnog načina stjecanja, ne bi došlo ni do stjecanja prava vlasništva. Spomenuti pravilan način stjecanja (*modus*) podrazumijeva da je pravo vlasništva stečeno na zakonom predviđen način.

Različiti su načini stjecanja prava vlasništva kad se na temelju pravnog posla stječe vlasništvo nad pokretninama od stjecanja prava vlasništva nad nekretninama. U prvom slučaju ZVDSP određuje: „Vlasništvo pokretne stvari stječe se predajom te stvari stjecatelju u samostalan posjed na temelju valjano očitovane volje dotadašnjega vlasnika usmjerene na to da njegovo vlasništvo prijeđe na stjecatelja, ako zakonom nije određeno drukčije.“¹⁷⁸ S druge strane, ako je riječ o stjecanju prava vlasništva nad nekretninama: „Vlasništvo nekretnine stječe se zakonom predviđenim upisom stjecateljeva vlasništva u zemljišnoj knjizi na temelju valjano očitovane volje dotadašnjega vlasnika usmjerene na to da njegovo vlasništvo prijeđe na

¹⁷⁵ Jug, J., *op. cit.* u bilj. 2, str. 9.

¹⁷⁶ Županijski sudu Varaždinu, Gž 366/2021-2 od 01.04.2021. (23.06.2023.)

¹⁷⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 831.

¹⁷⁸ Čl. 116. st. 1. ZVDSP-a.

stjecatelja, ako zakonom nije određeno drukčije.¹⁷⁹ Iz navedenog proizlazi da je pravilan način stjecanja kod pokretnina, predaja (*traditio*) dok je to kod nekretnina upis u zemljišnu knjigu. Ovakav se način dokazivanja ponekad naziva i „đavoljim dokazivanjem“ iz razloga što tužitelju može biti iznimno teško za dokazati pravo vlasništva njegova pravnog prednika, pogotovo ako je i prednik stekao pravo vlasništva izvedenim putem.¹⁸⁰ Na taj bi način tužitelj ponekad trebao dokazati cijeli niz izvedenih prava vlasništva, sve dok ne bi došao do izvornog načina stjecanja i prednika koji ga je tim putem stekao.¹⁸¹ Tužitelj ipak neće morati dokazivati prava brojnih prednika ukoliko su se u njegovu korist ili u korist njemu bližih prednika ispunile pretpostavke za izvorno stjecanje prava vlasništva na temelju dosjelosti ili ako su u njegovu korist ispunjene pretpostavke za stjecanje prava vlasništva nad pokretninama od nevlasnika.¹⁸² Uz dokazivanje svog prava vlasništva, tužitelj prema ZVDSP mora dokazati da se sporna stvar nalazi u posjedu tuženika. Drugim riječima, tužitelj ovdje dokazuje pasivnu legitimaciju tuženika.¹⁸³

4.2.2. Dokazivanje identiteta stvari

Kao posljednju pretpostavku, tužitelj mora dokazati da je stvar za koju tvrdi da je njegova, identična onoj koju u svome posjedu drži tuženik. Isto će učiniti na način da što preciznije opiše svoju stvar zajedno sa svim onim obilježjima na temelju kojih se može razlikovati od drugih stvari iste vrste.¹⁸⁴ Težina dokazivanja razlikovat će se kod nezamjenjivih stvari, odnosno pojedinačno određenih stvari, od dokazivanja identiteta zamjenjive stvari. Prema tome, ako je riječ o pojedinačno određenoj stvari, tužitelj samo mora navesti njezina individualna obilježja jer je takva stvar sama po sebi individualizirana.¹⁸⁵ S druge strane, ako je u pitanju neka od zamjenjivih stvari to jest generička stvar, dokazivanje njezina identiteta pokazat će se znatno težim. Razlog tome leži u činjenici da generičke stvari same po sebi u najvećem broju slučajeva nisu individualizirane pa ni neće moći biti predmetom reivindikacijske tužbe. ZVDSP samo primjerično nabroja neke od generičkih stvari koje se neće moći potraživati, kao što je gotov novac pomiješan sa drugim gotovim novcem i vrijednosni papiri na donositelja pomiješani s istovrsnima. Ova zabrana neće biti apsolutna ako postoje okolnosti na temelju kojih će se koja

¹⁷⁹ Čl. 119. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁸⁰ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 8, str. 295.

¹⁸¹ Petrak, M.; Kereša, J., *op. cit.* u bilj. 85, str. 13.

¹⁸² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 835.

¹⁸³ V. *supra* poglavlje 4.1.

¹⁸⁴ Čl. 162. st. 2. ZVDSP-a.

¹⁸⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 77, str. 837.

od tih stvari ipak moći individualizirati u dovoljnoj mjeri.¹⁸⁶ U tom će slučaju tužitelj dokazivati postojanje takvih okolnosti, da iz njih proizlazi njegovo pravo vlasništva kao i da iz tih okolnosti proizlazi da je tuženik morao znati kako tu stvar ne smije prisvojiti.

Predmetom reivindikacijske tužbe mogu biti tjelesne stvari kao što su jednostavne stvari, sastavljene stvari, glavne stvari i pripadci, a netjelesne stvari odnosno prava to ne mogu biti.¹⁸⁷ Nadalje, moguća je reivindikacija idealnog djela stvari dok se vindicirati ne mogu skupine stvari (*universitas rerum*).¹⁸⁸

4.3. Tužbeni zahtjev

Svaki tužitelj koji podiže pravu vlasničku tužbu obavezan je točno naznačiti tužbeni zahtjev. Primjerice, u već spomenutoj sudskoj odluci Županijskog suda u Splitu u kojoj je potvrđena prvostupanjska presuda, sadržaj tužbenog zahtjeva bio je sljedeći: „Predmet spora je zahtjev tužiteljice za iseljenje tuženika iz stana koji se nalazi u S., u ulici, u prizemlju zgrade sagrađene na čest. zgr. 965, zk. ul. 860 k.o. S., i predaju tog stana u posjed tužiteljici.“¹⁸⁹ Dakle, zahtjev glasi na povrat individualno određene stvari. Uz glavni zahtjev za izručenje stvari, javilo se pitanje može li se tražiti i priznanje tužiteljeva prava vlasništva, no većina autora smatra kako u hrvatskom pravnom sustavu navedeno nije moguće.¹⁹⁰ Nadalje, prava je vlasnička tužba, s obzirom da tužitelj u svome glavnom zahtjevu traži osudu tuženika na naturalnu restituciju, kondemnatorna tužba.

Uz povrat stvari tužitelj je ovlašten zahtijevati predaju koristi od stvari kao i naknadu štete koja je nastala pogoršanjem ili propašću stvari u obliku sporednih zahtjeva.¹⁹¹ Opseg tužiteljevih sporednih zahtjeva ovisi o tome je li riječ o tuženiku koji je pošten¹⁹² ili nepošten¹⁹³ posjednik. Ako je pravomoćnom odlukom odlučeno da tuženiku ne pripada posjed stvari, predmnijeva se da je posjednikov posjed bio pošten sve do primitka tužbe za povrat stvari, a ukoliko bi vlasnik

¹⁸⁶ Borić, Ž., *op. cit.* u bilj. 147, str. 7.

¹⁸⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 263.

¹⁸⁸ *Ibid.*, str. 264.

¹⁸⁹ ŽS u Splitu, Gž 2262/2018-2 od 11.11. 2018. (23.06.2023.).

¹⁹⁰ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 268.

¹⁹¹ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 602.

¹⁹² O poštenom je posjedu riječ ukoliko „posjednik u vrijeme kad ga je stekao nije znao niti je s obzirom na okolnosti imao dovoljno razloga posumnjati da mu ne pripada pravo na posjed, ali poštenje prestaje čim posjednik sazna da mu pravo na taj posjed ne pripada“. Usp. čl. 18. st. 3. ZVDSP-a. Vidi više: Klarić, P.; Vedriš, M., *op.cit.* u bilj. 8, str. 205 i sl.

¹⁹³ Nepošten je „onaj posjed (*malae fidei possessio*) kad posjednik zna ili je imao dovoljno razloga posumnjati da mu ne pripada pravo vlasništva“, Klarić, P.; Vedriš, M., *op.cit.* u bilj. 8, str. 206.

tvrdio da tome nije tako i da je posjednik bio nepošten, morao bi to i dokazati.¹⁹⁴ Nastavno, tužitelj ne može zahtijevati koristi koje je poštenu posjednik za vrijeme posjedovanja imao od njegove stvari već samo predaju posjeda stvari sa svim neodvojenim plodovima i vanjskim prirastom na stvari.¹⁹⁵ Poštenu posjednik ne odgovara za pogoršanje ili oštećenje nastalo za vrijeme njegova posjedovanja, a u slučaju propasti stvari, ne duguje naknadu tužitelju.¹⁹⁶ Sporednim je zahtjevom upućenim nepoštenom posjedniku tužitelj uz predaju posjeda stvari u prvobitnom obliku kao i svim prirastima toj stvari, ovlašten zahtijevati naknadu sve štete nastale na stvari za vrijeme njegova nepoštena posjedovanja, predaju svih koristi, a koje obuhvaćaju odvojene plodove i koristi koju je imao od uporabe te naknadu za zanemarene koristi od stvari.¹⁹⁷

4.4. Prigovori tuženika

Tuženik u reivindikacijskoj parnici može uložiti određene materijalnopravne prigovore protiv tužiteljeva zahtjeva.¹⁹⁸ To mogu biti prigovori koji negiraju ili ukidaju vlasnički zahtjev te prigovori koji vlasnički zahtjev zaustavljaju. Pritom se također razlikuje položaj poštenog i nepoštenog posjednika.

Prigovorima kojima se negira vlasnički zahtjev tuženik osporava istinitost činjenica na kojima se sam vlasnički zahtjev zasniva, a na način da on poriče pravo vlasništva tužitelja ili osporava svoje posjedovanje sporne stvari.¹⁹⁹ Drugim riječima, on osporava tužiteljevu aktivnu legitimaciju ili vlastitu pasivnu legitimaciju, a na stavljanje ovih prigovora ovlašteni su i poštenu kao i nepošteni posjednici.²⁰⁰ Primjerice, u prvom će slučaju tuženik poricati tužiteljevo vlasništvo tvrdnjama da nisu ispunjene sve zakonom propisane pretpostavke za stjecanje prava vlasništva na spornoj stvari ili ne osporavajući tužiteljevo vlasništvo, tvrditi kako je tužba postavljena van granica tužiteljeve aktivne legitimacije jer je na primjer riječ o suvlasniku ili zajedničkom vlasniku. U sentenci Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske može se vidjeti još jedan primjer kada tužitelj neće biti ovlašten na potraživanje stvari putem reivindikacije: „Ako je brod valjanom odlukom državnog tijela nacionaliziran u postupku nacionalizacije i

¹⁹⁴ Čl. 18. st. 4. ZVDSP-a.

¹⁹⁵ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 603.

¹⁹⁶ Čl. 164. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁹⁷ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 611.

¹⁹⁸ Ivanović Marić, R., *Prigovori poštenog i nepoštenog posjednika kod reivindikacije*, Informator, br. 6288, 2014., str. 9.

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 607.

upisan u javne knjige kao općedruštvena imovina, bivši vlasnik odnosno njegov nasljednik ne mogu osnovano vlasničkom tužbom zahtijevati predaju broda u posjed budući da oni nisu vlasnici broda.²⁰¹ Iz navedenog proizlazi da tuženik može poricati pravo vlasništva tužitelja koji tvrdi da je pravo stekao na temelju pravnog posla sa bivšim vlasnikom, argumentom da navodni bivši vlasnik nije ni imao pravo vlasništva sporne stvari.

S druge strane, ako tuženik poriče svoju pasivnu legitimaciju, on može tvrditi da sporna stvar koju zahtijeva tužitelj nije istovjetna onoj koja se nalazi u njegovu posjedu.²⁰²

Nadalje, svaki posjednik pa tako i nepošteni posjednik, može tvrditi da tužitelj više nije vlasnik ili da on više nije posjednik sporne stvari. Riječ je o prigovorima koji ukidaju vlasnički zahtjev. Navedeno može biti slučaj ako tuženik tvrdi da tužitelj više nije vlasnik jer je primjerice spornu stvar otuđio njemu ili nekom trećem ili je sporna stvar tuženiku bespravno otuđena od strane tužitelja pa je otuđenje naknadno postalo valjano zbog ispunjenja pretpostavaka za stjecanje prava vlasništva. Naposljetku, nepošteni posjednik ovaj prigovor ne bi mogao uložiti u slučaju da je stvar u međuvremenu propala ili je uništena već ga može uložiti samo poštenu posjednik. Prigovore koji zaustavljaju vlasnički zahtjev u pravilu može uložiti samo poštenu posjednik.²⁰³ Ovdje se također ne poriče tužiteljevo pravo vlasništva kao ni pasivna legitimacija tuženika već tuženik tvrdi da postoji pravo na temelju kojega posjeduje stvar.²⁰⁴ Tako, ako tuženik na temelju svog prava na posjedovanje sporne stvari, ima pravo na nesamostalan posjed, tužitelj ne može potraživati stvar prije isteka posjednikova prava.²⁰⁵ Tuženik posjedovanje sporne stvari može temeljiti i na pravu koje je stekao od bivšeg vlasnika, a koji je pravo vlasništva na stvari prenio na tužitelja.²⁰⁶

4.5. Protuzahjevni tuženika

Važan dio reivindikacijske parnice predstavljaju i protuzahjevni posjednika za naknadom troškova učinjenih na stvari za vrijeme njezina posjedovanja.²⁰⁷ Pravo postaviti takve protuzahjeve ima poštenu posjednik, ali i nepošteni posjednik. Nastavno na rimsko uređenje,

²⁰¹ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-3368/05 od 20.02.2008. (26.06.2023.)

²⁰² Ivanović Marić, R., *op. cit.* u bilj. 198., str. 9.

²⁰³ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 614.

²⁰⁴ *Ibid.*, str. 608.

²⁰⁵ Na primjer ako tuženik na temelju ugovora o najmu ima pravo posjedovanja vlasnikove stvari, Ivanović Marić, R., *op. cit.* u bilj. 198., str. 10.

²⁰⁶ Ako se zahtjeva predaja stvari koja je otuđena ustupom, posjedniku na raspolaganju stoje prigovori prava na posjed koje bi imao i prema bivšem vlasniku. Usp. Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 609.

²⁰⁷ Petrak, M.; Bareta, H., *Protuzahjevni posjednika za naknadu troškova u reivindikacijskim parnicama*, Informator, br. 5910, 2010., str. 1.

suvremeni hrvatski stvarnopravni sustav razlikuje nužne²⁰⁸, korisne²⁰⁹ i luksuzne²¹⁰ troškove učinjene na stvari. Prema Zakonu pošteni posjednik može zahtijevati naknadu nužnih i korisnih troškova kao i pravo zadržanja (retencije) same stvari sve dok mu navedeni troškovi ne budu isplaćeni.²¹¹ Navedeno se primjerice može vidjeti u odluci Županijskog suda u Varaždinu: „Ovaj sud zaključuje da su svi troškovi iz nalaza i mišljenja vještaka (u vrijednosti od 175.293,84 kune) bili nužni i korisni za tužitelja. Radi se o troškovima koji se odnose na radove koji su specificirani u nalazu i mišljenu vještaka građevinske struke A. M.2 sa listova 132 do 159 spisa i 183 do 195 spisa (pripremljeni radovi, demontaže i rušenja, zemljani radovi, popravak postojećih konstruktivnih elemenata, zidarski radovi, betonski i armirano-betonski radovi, tesarski radovi, izolaterski radovi, limarski radovi, krovopokrivački radovi, kamenarski radovi, stolarski radovi, aluminijska stolarija, keramičarski radovi, vodovod i odvodnja, elektroinstalacije i soboslikarski radovi). Vještak je naveo da se radi o zgradi izgrađenoj oko 1700. godine. Dakle, radi se o staroj zgradi u koju je trebalo ulagati novčana sredstva.“²¹² Iz citiranog djela odluke proizlazi kako su radovi učinjeni na spornoj nekretnini doprinijeli da ista ne propadne ili da se ne pogorša njezino stanje, a pridonijeli povećanju njezine vrijednosti. Pošteni posjednik ne može zahtijevati naknadu luksuznih troškova već mu pripada pravo odnošenja svega onoga što je dodao vlasnikovoj stvari radi vlastitog zadovoljstva ili uljepšavanja stvari.²¹³ S druge strane, nepošteni posjednik također ima pravo naknade nužnih troškova učinjenih na stvari, ali samo ako bi ti troškovi bili nužni i vlasniku stvari dok nema pravo na naknadu korisnih i luksuznih troškova. Glede troškova za koje mu ne pripada naknada, ima pravo odnošenja onog što je dodao vlasnikovoj stvari.²¹⁴

4.6. Presuda

Sud će usvojiti tužbeni zahtjev ako dođe do zaključka da je tužitelj vlasnik sporne stvari te da se ona bespravno nalazi u posjedu tuženika.²¹⁵ Posljedično, sud donosi kondemnatornu presudu kojom naređuje tuženiku da preda posjed stvari tužitelju ili osobi koju tužitelj odredi. U pravilu

²⁰⁸ Nužni troškovi oni su troškovi „bez kojih bi stvar propala, pogoršala se ili bi joj se vrijednost smanjila. Usp. Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 298.

²⁰⁹ Korisni su troškovi „troškovi kojima se povećava vrijednost stvari“. Vidi: Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 8, str. 299.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ Čl. 164. st. 2. ZVDSP-a.

²¹² Županijski sud u Varaždinu, Gž 807/2021-2 od 26.08.2021. (26.06.2023.).

²¹³ Petrak, M.; Baretta, H., *op. cit.* u bilj. 207, str. 3.

²¹⁴ *Ibid.*

²¹⁵ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 12, str. 615.

će sud istom presudom odlučiti o prigovorima i protuzahjevima. Također, presudom se određuje rok za dobrovoljno izvršenje određenog u presudi (paricijski rok), no ako tuženik nakon pravomoćnosti presude dobrovoljno ne preda posjed stvari, navedeno će se provesti u ovršnom postupku.²¹⁶ Nerijetko postoji opasnost od možebitnog oštećenja, uništenja, zanemarivanja ili kakvog drugog postupanja kojim će posjednik stvari za vrijeme trajanja parnice i provođenja ovrhe, ako bude vršena, otežati vraćanje stvari u posjed tužitelja. U takvim će se slučajevima moći zahtijevati od suda da odredi privremene mjere osiguranja kao što su zabrana otuđenja ili opterećenja stvari, zabrana svih onih radnji koje bi stvari mogle nanijeti štetu i slično.²¹⁷

5. ZAKLJUČAK

Rei vindicatio kao najvažnija stvarnopravna tužba, koja je u hrvatskom stvarnopravnom sustavu uređena Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, nastala je u okviru rimske pravne tradicije. Njezin se razvoj može pratiti počevši od prvih oblika sudske zaštite prava vlasništva u razdoblju legisakcijskog postupka u kojem se *rei vindicatio* ostvarivala putem *legis actio sacramento in rem*. Ovaj najstariji civilni proces obilježavao je strogi formalizam, prije svega zbog dužnosti stranaka da se izražavaju točno određenim riječima, popraćenim određenim gestama te bi i najmanja pogreška vodila gubitku spora. Spor an se predmet donosio pred sud nad kojim bi stranke u prvom djelu procesa, a koji se odvijao ispred pravosudnog magistrata, izvršavale vindikacijski ritual. Slijedom navedenog, tužitelj bi izgovorio formulu vindikacije kojom se poziva na svoje pravo vlasništva na što bi tuženik posve istim riječima i gestama izgovorio svoju kontravindikaciju. Prvi bi dio procesa završavao pozivanjem stranaka na *sacramentum* koji bi u korist države izgubila poražena stranka i dodjeljivanjem privremenog posjeda stvari jednoj od stranaka. Izabrani bi sudac u drugom djelu procesa indirektno odlučivao o pravu vlasništva jer bi u presudi samo utvrdio čiji je *sacramentum iustum*, odnosno koja se stranka s pravom kladila. No, navedeno je u konačnici ipak bilo odlučeno na temelju provedenih dokaza kojima bi sudac utvrdio koja je od stranaka vlasnik sporne stvari.

U razdoblju klasičnog rimskog prava *rei vindicatio* se ostvarivala u obliku formularnog postupka koji je zamijenio prethodni legisakcijski postupak. Do navedenog dolazi zbog potreba sve razgranatijeg pravnog prometa popraćenog zahtjevima za bržim i neformalnijim postupkom. S ovom promjenom neraskidivo su povezane i određene izmjene u samoj strukturi

²¹⁶ *Ibid.*, str. 618.

²¹⁷ *Ibid.*, str. 620.

reivindikacije, u prvom redu tako što nestaje stari ritualni karakter, a posebnu važnost dobiva formula. U formuli bi pretor surađujući sa strankama imenovao suca, odredio tužbeni zahtjev i ostale važne činjenice potrebne sudu kako bi donio odluku. Tužba se u ovom razdoblju definira kao tužba kviritskog vlasnika neposjednika protiv posjednika nevlasnika, Prema tome, aktivnu legitimaciju ima vlasnik koji ne izvršava faktičnu vlast na stvari jer je bespravno posjeduje tuženik. Nije postojala obveza tuženika da se upusti u spor, a ako bi to učinio, tužitelj bi morao dokazati svoje pravo vlasništva, tuženikov posjed stvari i identitet stvari. U ovom je razdoblju presuda glasila na novčanu svotu, a nije se radila razlika između glavnog zahtjeva od onih sporednih kojima bi se isticali tužiteljevi prigovori i protuzahjjevi.

Usporedbom sa suvremenim hrvatskim uređenjem prave vlasničke tužbe (reivindikacije) uočava se značajan utjecaj rimske pravne tradicije. Ponajprije, ona se i danas definira kao tužba vlasnika neposjednika protiv posjednika nevlasnika kojom se zahtjeva predaja posjeda stvari. Struktura tužbe uvelike prati rimsko uređenje iste, no neke se razlike ipak jasno uočavaju, u prvom redu zbog prihvaćanja objektivističke koncepcije posjeda. Slijedom navedenog šire se određuju osobe koje mogu biti aktivno legitimirane u sporu, i to uključivanjem vlasnika posrednog posjednika. Nadalje, osim što pasivno legitimiran može biti kako neposredan tako i posredan posjednik, ali je važno da je samostalan. Glede pretpostavki koje tužitelj mora dokazati da bi uspio u reivindikacijskom sporu, uočava se podudarnost sa rimskim uređenjem istih, uz razliku da u suvremenom hrvatskom pravu postoji više načina, ponajprije u vezi funkcija zemljišne knjige i drugih registara koji nisu postojali u rimskom pravu, a na koje bi tužitelj mogao izbjeći *probatio diabolica* prilikom dokazivanja izvedeno stečenog prava vlasništva. Odvojenost glavnog tužbenog zahtjeva usmjerenog na povrat posjeda od možebitnih prigovora i protuzahjjeva tuženika također je bitna distinkcija suvremenog prava. Konačno se ipak može zaključiti da bez obzira na vremenski odmak, uređenje mnogih pitanja u vezi *rei vindicatio* od strane klasičnih rimskih pravnika čini temelj regulacije ove tužbe u brojnim suvremenim pravnim porecima, uključujući i u hrvatskom.

POPIS LITERATURE

1. Bakotić, Jurin, V., *Građanskopravna zaštita prava vlasništava i njeno ostvarivanje pred sudom*, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, br. 1-2, 2014., str. 143-154.
2. Bogdanović T., *Zaštita prava vlasništva iz članka 1. Protokola 1. europske konvencije u praksi upravnog suda Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 32, br. 1, 2011., str. 583-596.
3. Boras, M.; Margetić L., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1998.
4. Borić, Ž., *Prava vlasnička tužba*, Informator, br. 6283, 2014., str. 6-9.
5. Brežanski, J., *Zaštita prava vlasništva*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 24, 2002., str. 295-333.
6. Buckland, W.W., *Main Institutions of Roman Private Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 1931.
7. Buckland, W.W., *Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Cambridge University Press, Cambridge, 1921.
8. Diódsi, G., *Ownership in Ancient and Preclassical Roman Law*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
9. Eisner, B.; Horvat, M., *Rimsko pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948.
10. Fegeš Koštarič, I., *Pasivna legitimacija kod posrednog posjednika kod reivindikacije*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 29, 2019., str. 429-436.
11. Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *Stvarno pravo*, Svezak 1, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2007.
12. Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *A Casebook on Roman Property Law*, Oxford University Press, Oxford, 2012.
13. Horvat, M., *Rimsko pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1952.
14. Horvat, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.
15. Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.
16. Jug, J., *Pravni položaj poštenog i nepoštenog posjednika u odnosu na vlasnika stvari*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 38, br. 1, 2017., str. 527-546.
17. Jug, J., *Tužbe za zaštitu prava vlasništva*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 19, 2012., str. 35–66.
18. Kaser, M., *Das römische Privatrecht, 1. Abschnitt: Das altromische und klassische Recht*, C. H. Beck, München, 1971.

19. Klarić, P.; Vedriš M., *Građansko pravo*, XIV. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2014.
20. Matuško Antonić, Lj., *Zaštita prava vlasništva u sudskom postupku (rei vindicatio)*, Pravo i porezi, br. 12, 2016., str. 87-92.
21. Metzger, E., *Republican Civil Procedure*, u: Plessis du, P.; Ando C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, Oxford, 2016., str. 245-256.
22. Mousourakis, G., *Roman Law and the Origins of the Civil Law Tradition*, Springer, Cham, 2015.
23. Notari, T., *Comments on the Origin of the Legis Actio Sacramento in Rem*, Acta Juridica Hungarica, vol. 47, br. 2, 2006., str. 133-155.
24. Petrak, M., *Actio Publiciana u klasičnom rimskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62, br. 5-6, 2012., str. 363-385.
25. Petrak, M., *Izvorna struktura i funkcija vindikacije u rimskom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003.
26. Petrak, M., *Koncepcija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5-6, 2013., str. 1038-1062.
27. Petrak, M., *Predmet dokazivanja (Thema probandi) u revindikacijskim parnicama u klasičnom rimskom pravu i suvremenim europskim stvarnopravnim sustavima*, u: Gliha, I. et al. (ur.), *Liber amicorum Nikola Gavella-Građansko pravo u razvoju: zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emiritusa Nikole Gavelle*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 805-845.
28. Petrak, M., *Rei vindicatio u klasičnom rimskom pravu*, u: Kačer, H.; Momčinović, H.; Žuvela, M. (ur.), *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928.-2008.)*, Novi Informator, Zagreb, 2009., str. 365-384
29. Petrak, M., *Traditio Iuridica, vol. I., Regulae Iuris*, Novi Informator, Zagreb, 2010.
30. Petrak, M.; Bareta, H., *Protuzahjevi posjednika za naknadu troškova u reivindikacijskim parnicama*, Informator, br. 5910, 2010., str. 1-3.
31. Petrak, M.; Kereša, J., *Dokazivanje prava vlasništva u reivindikacijskom sporu*, Informator, br. 5913, 2010., str. 12-14,
32. Plessis du, P., *Borkowski's Textbook on Roman Law*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
33. Puhan, I., *Rimsko pravo*, treće, neizmijenjeno izdanje, Naučna knjiga, Beograd, 1972.
34. Romac, A., *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973.

35. Romac, A., *Rječnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 2010.
36. Santucci, G., *Die rei vindicatio im Klassischen Romischen Recht – Ein unberblick“* Fundamina, vol. 20, br. 2, 2014., str. 833-846.
37. Vervaet, F. J., *Magistrates Who Made and Applied the Law*, u: Plessis du, P.; Ando C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, Oxford, 2016., str. 219-233.

Zakoni

1. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
2. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/1996, 68/1998, 137/1999, 22/2000, 73/2000, 129/2000, 114/2001, 79/2006, 141/2006, 146/2008, 38/2009, 153/2009, 143/2012, 152/2014, 81/2015, 94/2017.
3. Zakon o zemljišnim knjigama, Narodne novine, br. 63/19.

Sudske odluke

1. Županijski sud u Splitu, Gž 2262/2018-2 od 11.11.2018.
2. Županijski sudu Varaždinu, Gž 366/2021-2 od 01.04.2021.
3. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-3368/05 od 20.02.2008.
4. Županijski sud u Varaždinu, Gž 807/2021-2 od 26.08.2021.